

BOSNA I HERCEGOVINA
VIJEĆE MINISTARA
Agencija za predškolsko, osnovno
i srednje obrazovanje

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
САВЈЕТ МИНИСТАРА
Агенција за предшколско, основно
и средње образовање

**SMJERNICE ZA IMPLEMENTACIJU ZAJEDNIČKE
JEZGRE NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA ZA
KROSKURIKULARNO I MEĐUPREDMETNO
PODRUČJE DEFINIRANO NA ISHODIMA UČENJA**

Mostar, 2015.

Smjernice za implementaciju ZINPP za kroskurikularno i međupredmetno područje

Voditeljica Projekta:

mr. sc. Žaneta Džumhur

Vanjski suradnici:

doc. dr. Dženana Husremović

mr. sc. Alisa Begović

mr. sc. Emina Bečić

mr. sc. Ante Jurić Marijanović

mr.sc.Ljubica Špirić

Projektni tim:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Marija Naletilić, šefica Odjela za Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa

Žaneta Džumhur, šefica Odsjeka za analizu, statistiku i IT podršku

Jasminka Nalo, stručna savjetnica za materinski jezik

KURIKULUM ZA TRANSPARENTNOST, KURIKULUM ZA ODGOVORNOST

Publikacija je izrađena u okviru EU projekta „Kurikulum za transparentnost, kurikulum za odgovornost“. Sadržaj publikacije jest isključiva odgovornost autora i izdavača i ni u kojem slučaju ne predstavlja gledišta Europske unije.

Projekt financira Europska unija

Projekt podržali: Udruga Centar za razvoj medija i analize, Omladinski komunikativni centar Banja Luka, Infohouse.

U dijelu Zajedničke jezgre kroskurikularnoga i međupredmetnoga područja, koji se odnosi na poduzetničku kompetenciju, korišteni su materijali razvijeni unutar EU projekta „Poduzetničko učenje u BiH obrazovnim sustavima, faza II“, kao i iskustva izravnih sudionika u Projektu.

Napomena

Napisani izrazi samo u jednom gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod.

SADRŽAJ

Uvod	4
1. Kroskurikularnost i međupredmetno povezivanje	5
1.1 Što su kompetencije	5
1.2 Što su ključne kompetencije	5
1.3 Sustav nastavnih veza	6
1.3.1 Jednopedmetno (unutarpedmetno ili intradisciplinarno) povezivanje	6
1.3.2 Višepredmetno povezivanje	6
1.4 Što je kroskurikularnost i kroskurikularno povezivanje	7
1.4.1 Kako se ostvaruje integracija – primjer tematske integracije	8
1.5 Kroskurikularno i međupredmetno područje	8
1.5.1 Poduzetništvo	9
1.5.2 Karijerna orijentacija	10
1.5.3 Antikorupcija	10
2. Komponenta poduzetništvo	11
2.1 Aktivnosti kojima razvijamo poduzetničku komponentu u školi	11
2.1.1 Razvoj poduzetništva u okviru nastavnih aktivnosti	11
2.1.2 Razvoj poduzetništva u okviru projektnih aktivnosti	16
2.1.3 Razvoj poduzetništva u okviru izvannastavnih aktivnosti	18
2.1.4 Razvoj poduzetništva u školskim (izvannastavnim) aktivnostima	19
3. Komponenta karijerna orijentacija	21
3.1 Aktivnosti kojima se razvijaju vještine upravljanja karijerom u okviru nastavnoga predmeta	21
3.1.1 Karijerna orijentacija na razini predmetnih programa	21
3.1.2 Prijedlozi radionica za rad na predmetnoj nastavi ili satima razredništva.....	22
4. Komponenta antikorupcija	38
4.1 Prijedlozi za rad s učenicima na realizaciji ishoda učenja i pokazatelja za komponentu antikorupcija	39
5. Ključne riječi	43
Literatura	46
Prilog	47

UVOD

Bosna i Hercegovina, kao zemlja teži Europskoj zajednici, a njezino približavanje zasigurno ovisi i o kvaliteti obrazovnog sustava. Kao maloj državi u tranziciji, obrazovanje ima još veću važnost jer, upravo, obrazovanje može biti glavna konkurentna prednost spram ostalim državama članicama Europske unije. Stoga obrazovni sustav treba i mora biti prilagođen postojećim sustavima unutar EU. Dakle, glavni ciljevi obrazovanja u Bosni i Hercegovini trebaju slijediti preporuke svjetskih i europskih institucija zaduženih za obrazovanje.

Trenutačni sustavi odgoja i obrazovanja u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini temelje se na nastavnim planovima i programima koje propisuju administrativne jedinice za područja svojih ingerencija, a sukladno okvirnim planovima i programima za osnovne i srednje škole. Ovako koncipirani nastavni planovi i programi su u osnovi zbroj sadržaja koji se trebaju realizirati u pojedinim nastavnim predmetima, a primjereni su razvojnoj dobi učenika. Sadržajna struktura definirana je po razredima, pa se i ciljevi odgojno-obrazovne djelatnosti odnose na razrede sastavljene od skupina učenika istoga uzrasta. Obrazovni proces jest u školama vođen nastavnim planovima i programima, odnosno sadržajima koje je nastavnik obvezatan obraditi s učenicima tijekom jedne školske godine kao vremenske jedinice.

Novi pristupi strategiji odgoja i obrazovanja prave odmak od sadržaja koje učenik treba svladati tijekom jedne školske godine i fokusiraju se na pitanje ishoda učenja, odnosno što je to što učenik određenoga uzrasta treba znati i koje vještine i stavove treba razvijati ne fokusirajući se na jednu školsku godinu kao vremensko razdoblje, nego na šire vremensko razdoblje koje ne mora biti strogo određeno. Ovaj pristup, koji se naziva kurikulumski pristup, usmjeren je na razvoj kompetencija kao ključnih ishoda odgoja i obrazovanja.

1. KROSKURIKULARNOST I MEĐUPREDMETNO POVEZIVANJE

1.1 ŠTO SU KOMPETENCIJE

Definicije kompetencija ukazuju na kompleksan sadržaj koji premošćuje misaone aspekte i vještine, i uključuje stavove i kapacitete. **Kompetencija uključuje znanje (deklarativno i proceduralno), vještine i sposobnost da se riješe kompleksni zadatci kroz mobiliziranje psiho-socijalnih resursa (uključujući vještine i stavove) u određenom kontekstu.**

Na primjer, učinkovita elektronska komunikacija koja je imperativ današnjega vremena zahtijeva jezično znanje i vještine, posjedovanje praktičnih IT vještina i primjeren stav spram osobe s kojom se komunicira. Možemo reći kako je učinkovita komunikacija kombinacija triju ključnih kompetencije: pismenost, informatička kompetenciju i socijalna kompetencija.

Dakle, kompetencija je širi pojam od znanja. Ona uključuje znanje, vještinu da se to znanje iskoristi i pozitivan stav / spremnost da se znanje i vještina primijene. Jedan primjer razlike između kompetencija i znanja: osoba može učiti strani jezik, naučiti mnogo, na ispitivanjima dobiti dobre ocjene, ali da u situaciji kada se ukaže potreba, kaže: "Ja ne bih da govorim, neka neko prevodi za mene". Ova osoba posjeduje znanje i vještinu, ali nije kompetentna.

1.2 ŠTO SU KLJUČNE KOMPETENCIJE

Termin *ključne kompetencije* odnosi se na set kompetencija koje su potrebite svakoj osobi kako bi postigla osobno ispunjenje i razvoj, aktivno građansko ponašanje, socijalnu inkluziju i zapošljavanje (Europski referentni okvir, 2007). Uz veliki broj kompetencija izdvaja se skupina kompetencija koje su univerzale jer su potrebite svakom od nas kako bismo mogli funkcionirati u današnjem društvu i svijetu rada i koje su postavljene kao strateški ishodi obrazovanja. kako bi uspješno odgovorila izazovima razvoja društva znanja i svjetskoga tržišta, Europska unija jest definirala osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje pri čemu je svakoj državi ostavljen prostor za definiranje svojega seta ključnih kompetencija gdje je bilo potrebno zadržati zajedničke elemente kako bi sustavi obrazovanja u Europi bili usuglašeni spram onomu čemu teže.

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje Bosne i Hercegovine jest, u istraživanju *Mapiranje ključnih kompetencija*, donijela odluku kako su ključne kompetencije za obrazovne sustave u BiH sljedeće:

1. jezično-komunikacijska pismenost na materinskome jeziku
2. jezično-komunikacijska pismenost na stranim jezicima
3. matematička pismenost i kompetencija u znanosti i i tehnologiji

4. informatička/informacijska pismenost

5. socijalna i građanska kompetencije

6. samoinicijativa i poduzetništvo

7. kulturna svijest i kulturno izražavanje

8. tjelesno -zdravstvena kompetencija

9. učiti kako učiti

10. kreativno-produktivna kompetencije

Pobrojane kompetencije su **kroskurikularne ključne kompetencije**. Što to znači? To znači kako nisu u svezi samo sa sadržajem jednoga nastavnog predmeta, niti s kurikulumom nekog područja, nego se razvijaju unutar većega broja nastavnih predmeta, među predmetima i kroz kurikulume. Stoga, postizanje razvitka ključnih kompetencija kao strateških obrazovnih ishoda ne može biti ostvareno kroz tradicionalni obrazovni pristup, nego zahtijeva integrativni pristup među nastavnim predmetima i među kurikulumima. Kako bi se i operativno ostvario integrativni pristup i omogućio razvoj ključnih kompetencija kroz sve nastavne predmete i kurikulume u posljednje dvije godine Agencija je intenzivno radila na definiranju ishoda učenja i

pokazatelja za pet područja: jezično- komunikacijsko područje, prirodoslovlje, matematičko područje, društveno-humanističko područje i kroskurikularno i međupredmetno područje, kao i neke pripadajuće nastavne predmete.

1.3 SUSTAV NASTAVNIH VEZA

Tablica 1: Sustav nastavnih veza

JEDNOPREDMETNE				VIŠEPREDMETNE							
INTRADisciplinarne				MULTIDisciplinarne				INTERDisciplinarne			
vertikalne		horizontalne		vertikalne		horizontalne		vertikalne		horizontalne	
djelomične	cjelovite	djelomične	cjelovite	djelomične	cjelovite	djelomične	cjelovite	djelomične	cjelovite	djelomične	cjelovite

*Cjelovite - kurikularne

Nastavno povezivanje s ciljem integrativnoga pristupa razvoju kompetencija može biti:

1.3.1 JEDNOPREDMETNO (UNUTARPREDMETNO ILI INTRADISCIPLINARNO) POVEZIVANJE

Nastavnici su u tradicionalnom obrazovnom pristupu bili zaduženi za razvijanje sadržaja propisanih u nastavnomu planu i programu, a nastavne veze su podrazumijevale integracije unutar nastavnih predmeta, npr. integriranje tema tijekom jednoga razreda – horizontalna povezanost i povezivanje tema kroz razrede – vertikalna povezanost. Oblici povezanosti su oni koji su u tablici prikazani plavom bojom. Oblik integracije i nadalje predstavlja jako važnu komponentu nastavnoga povezivanja i bez nje bi bilo nezamislivo razvijati kompetencije.

1.3.2 VIŠEPREDMETNO POVEZIVANJE

Višepredmetno povezivanje podrazumijeva povezivanje ciljeva, metoda i / ili sadržaja, pa i vrednovanja više nastavnih predmeta, a što onda uključuje i povezani rad nastavnika više nastavnih predmeta. Višepredmetno povezivanje omogućuje učinkovito postizanje ciljeva ili ostvarenje nekog 'natpredmetnog' kurikularnoga cilja, npr. ključne ili druge kompetencije. Višepredmetno povezivanje može biti multidisciplinarno i interdisciplinarno.

Multidisciplinarno povezivanje čuva tradicionalne discipline, tj. nastavne predmete. Realizirani nastavni predmeti nemaju ujedinjenoga cilja, ali dosežu neki zajednički cilj disciplinarno i predmetno razdvojenim putovima. Multidisciplinarno povezivanje (djelomično ili cjelovito / kroskurikularno) podrazumijeva, na primjer odabir zajedničkih vezivnih elemenata. Može biti tema, može biti aktivnost ili neka vještina koju nastavnici obrađuju iz perspektive nastavnoga predmeta i sukladno nastavnim ciljevima. Ali, kako bi multidisciplinarno povezivanje imalo smisla, nastavnici u svakom nastavnome predmetu trebaju učenicima naglašavati povezanost s drugim nastavnim predmetima. Primjer nastavne veze bila bi zajednička tema "Voda" koju nastavnici različitih nastavnih predmeta mogu obrađivati svatko iz svoje perspektive ili odabir nekog književnog djela koje se koristi u nizu nastavnih predmeta, primjerice u materinskome jeziku se to djelo obrađuje kao lektira, na stranome jeziku učenici prevode dijelove tog djela ili se upoznaju s

prijevodom djela, u nastavi povijesti uče o kontekstu u kojem je to djelo nastalo, na likovnoj kulturi slikaju njima posebno uočljive detalje...).

Interdisciplinarno povezivanje predstavlja dodatni pomak ka kurikularnome pristupu u odgoju i obrazovanju. Podrazumijeva kako se nastavni predmeti povezuju zajedničkim područjem i ciljevima te se na taj način omogućuje holistički pristup učenikovom obrazovanju. The Oxford Handbook of Interdisciplinarity¹ objašnjava razliku između multidisciplinarnosti i interdisciplinarnosti na način kako multidisciplinarnost suprotstavlja više disciplina i uključuje šire znanje, informacije i metode pri čemu discipline ostaju razdvojene (u ovom slučaju u nastavne predmete), dok interdisciplinarnost prelazi tradicionalne granice nastavnih predmeta i integrira pristupe i metode. Interdisciplinarnost se nalazi u osnovi strukturiranja kurikuluma u šira odgojno-obrazovna područja kao integriranih cjelina srodnih nastavnih predmeta, te u određivanju međupredmetnih i kroskurikularnih tema. Time se postiže racionalizacija procesa poučavanja i bolja konceptualna povezanost sadržaja koje učenici proučavaju.

1.4 ŠTO JE KROSKURIKULARNOST I KROSKURIKULARNO POVEZIVANJE

Sve ključne kompetencije imaju, u osnovi, karakter kroskurikularnih kompetencija. Kroskurikularnost jest način ostvarivanja ciljeva kurikuluma koji su u svezi s jednim nastavnim predmetom, više nastavnih predmeta, područja ili sa svim nastavnim predmetima. Primjerice u nastavnome predmetu ostvaruju se ciljevi matematičkoga područja, ali i kurikuluma prirodoslovnoga područja, kao i kroskurikularnoga područja. Kroskurikularne veze ostvaruju se primijenjenim kurikulumom pa, primjerice profesionalna orijentacija jest segment kroskurikularnoga područja i ima svoje ciljeve koji se uklapaju i u predmetno specifične ciljeve koji se povezuju s predmetno specifičnim ciljevima drugih nastavnih predmeta.

Povezivanje nastavnih predmeta može biti različito u smislu integracije. Može biti:

1. Integracija s uporabom zajedničkih sadržaja – nekoliko nastavnih predmeta ima isti sadržaj gdje se znanje ili vještina gradi nadopunom sadržaja u svim nastavnim predmetima.
2. Integracija s uporabom zajedničkih aktivnosti, metoda i postupaka – odabir neke aktivnosti gdje će učenici u okviru te aktivnosti širiti znanja i vještine koje su potrebite za sve povezane nastavne predmete ili se koriste informacijsko komunikacijske tehnologije za sve uključene nastavne predmete.
3. Integracija s uporabom zajedničkoga problemskog pitanja – odabir važnoga pitanja koje se izučava u nastavnim predmetima.
4. Integracija s uporabom istraživanja problemskoga pitanja relevantnoga za učenika.

Prednosti integracije / povezivanja nastavnih predmeta su brojne, a izdvajaju se najvažnije:

- Postizanje ishoda učenja predstavlja kontinuiran i usuglašen proces tima nastavnika i taj se proces primjenjuje i reflektira kroz sveukupne nastavne i izvannastavne aktivnosti;
- Od globalnoga planiranja do nastavnih priprema integriraju se ishodi učenja i pokazatelji u one nastavne i međupredmetne teme koje omogućuju njihovo smisljeno i funkcionalno ostvarivanje;
- Razvoj kompetencija ne mora se odvijati na svakom nastavnome satu, nego nastavnik bira sadržaje u okviru kojih je to moguće;
- Nastavnik ima autonomiju u pristupu planiranju, pripremanju nastave (izbor nastavnih metoda, oblika rada, nastavnih sredstava i pomagala) i vrednovanju ostvarenosti ishoda učenja i pokazatelja;
- Nastavnik prati u kontinuitetu ostvarenost ishoda učenja koji se ne ocjenjuju.

¹ Robert Frodeman, Julie Thompson Klein, Carl Mitcham (ur.), The Oxford Handbook of Interdisciplinarity.ppt , preuzeto s <http://csid.unt.edu/research/Oxford-Handbook-of-Interdisciplinarity/index.html>

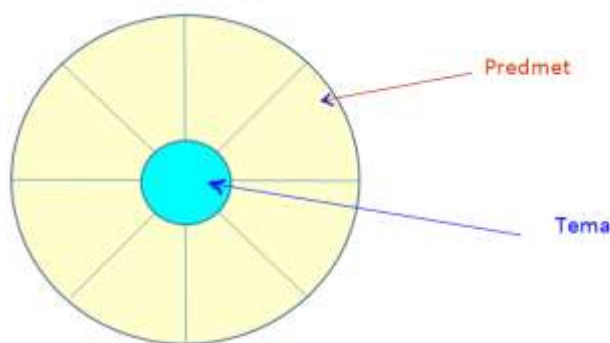
1.4.1 KAKO SE OSTVARUJE INTEGRACIJA – PRIMJER TEMATSKE INTEGRACIJE

Razvoj kroskurikularnih i međupredmetnih komponenti nije konkurentan ostvarivanju temeljnih ciljeva u svezi s nastavnim planom i programom. Nastavnici, izborom metoda i oblika rada (poput oluje ideja, mape uma i sl.), uključuju učenike u nastavni sat i povezuju njihova iskustva s temom i sadržajem kojeg obrađuje. Primjena raznih metoda organizacije učenika, primjerice u timove, zaduživanje prije nastavnoga sata istraživanjem neke teme ili zadatka, potiče raspravu među timovima ili učenicima. Tijekom rasprave daju svoje prosudbe i donose odluke, prezentiraju ili zastupaju svoje ili stavove tima, te na taj način razvijaju kompetencije za daljnje školovanje i život. Ovaj pristup je integrirani pristup učenju i nastavi. Pristupom tematske integracije organiziraju se pojedinačni nastavni sadržaji u šire teme i tematske cjeline, demarkiraju se granice među pojedinačnim nastavnim predmetima i omogućuje se stjecanje i razvoj znanja o jednoj pojavi iz perspektive različitih disciplina i nastavnih predmeta. Integrativni odnos na holistički način pristupa učenju i nastavi i doprinosi povezivanju školskoga učenja i stvarnoga života i svijeta.

Osnova integriranog pristupa je uobičajeno neka od tema.

TEMA je skup sadržaja koji potječu iz jednoga ili više nastavnih predmeta (disciplina) čije je usvajanje osmišljeno i organizirano kako bi pomoglo pri integriranju informacija u sustav pojmova i doprinosi razvoju njihovih vještina, stavova i vrijednosti. Organiziranje i osmišljavanje učenja i nastave o temeljnim pojmovima doprinosi razvoju učenikove svijesti i razumijevanja, omogućuje učenicima učenje kroz neposredne aktivnosti i osobno angažiranje, te na taj način stječu znanja o svijetu u kojemu žive.

Tematska nastava može biti grafički predstavljena na sljedeći način:

Nastavne teme određuju se na osnovi općih ciljeva i ishoda učenja (ciljeva i ishoda učenja u cjelini), ishodima učenja i standardima učeničkih postignuća pojedinačnih nastavnih predmeta koji sudjeluju u realizaciji teme, razvojnim i uzrasnim osobinama učenika, kao i njihovim potrebama i interesima, ali i potrebama i interesima samih učenika i roditelja kao bi obrazovanje i odgoj djece i učenika izgradio relevantna, kao i praktična znanja i vještine i postavio kao valjan temelj daljnjem obrazovanju.

Definiranje teme na osnovi integracije sadržaja podrazumijeva kako tema ima i strukturu čiji elementi su: naziv teme, cilj / ciljevi teme koji predstavljaju integraciju općih ciljeva obrazovanja i ciljeva pojedinačnih nastavnih predmeta; ishodi učenja koji se definiraju u odnosu na ciljeve i koji su rezultat integracije općih i ishoda učenja nastavnoga predmeta; standardi učeničkih postignuća za kraj obrazovnoga ciklusa i razine obrazovanja; sadržaji koji su integrirani po pitanju definiranja problema, pojma ili pojave; metode rada i aktivnosti učenika i nastavnika; vrednovanje rezultata; planirano vrijeme za realiziranje.

1.5 KROSKURIKULARNO I MEĐUPREDMETNO PODRUČJE

Kroskurikularno i međupredmetno područje usmjereno je na razvoj prije svega tipičnih kroskurikularnih kompetencija: socijalne i građanske kompetencije, te samoinicijativnosti i poduzetničke kompetencije. Obuhvaća tri teme: **karijerna orijentacija, antikorupcija i poduzetništvo**. Vijeće ministara BiH potpisalo je Strategiju učenja o poduzetništvu u obrazovnim sustavima u BiH 2012.-2015., Strategiju za borbu protiv korupcije (2009.-2014.) i Strategiju za borbu protiv korupcije (2015.-2019.) gdje je APOSO naznačena kao jedna od institucija koje su obvezatne provoditi strategije u komponenti obrazovanja.

Kroskurikularno i međupredmetno područje, sa svojim cjelinama, okarakterizirano je (više od ostalih) sljedećim elementima:

1. Ciljevi područja ne mogu biti u svezi samo s jednim nastavnim predmetom, nego zahtijevaju uvezivanje kurikuluma i međupredmetnu povezanost;
2. Promoviraju timski rad i pristup međupredmetnim sadržajima i među predmetnim nastavnicima;
3. Odnose se na ključne kompetencije koje same po sebi ne mogu biti u svezi sa samo jednim nastavnim predmetom.

1.5.1 PODUZETNIŠTVO

Iako se poduzetništvo najviše dovodi u svezu sa svijetom poslovanja i sukladno tomu opisuje kao djelatnost pojedinca ili skupine u kojoj se određeni kapital ulaže kako bi se ostvario profit možemo poduzetništvo shvatiti znatno šire. Podrazumijeva prepoznavanje poslovnih prilika, evaluacije tih poslovnih prilika, pripremanje planova za realizaciju ideja te preuzimanje rizika s kojima se možemo susresti tijekom ostvarivanja ideja. Poduzetništvo jest danas vrlo važno jer je, prije svega, u funkciji zapošljavanja i rada, ali i aktivnoga djelovanja u socijalnom okružju. Danas, više nego ikada, važno je razvijati poduzetništvo kod mladih ljudi. Jasno je kako poticaj za poduzetničko učenje potječe iz gospodarstva i jača konkurentnosti društva. Od 2000. godine, Europska unija razvija brojne politike potpore poduzetništvu kako bi pospješila ekonomski rast i osnažila zemlje članice i zemlje u prepristupnom procesu. Najrelevantniji razvojni dokumenti Europske zajednice² prepoznaju poduzetništvo kao ključni faktor konkurentnosti, ekonomskog razvoja, zapošljavanja i dinamiziranja ekonomije utemeljene na znanju. Temeljni cilj suvremenih obrazovnih sustava jest razvoj kompetentnih učenika i budućih građana, zaposlenih, stručnjaka, poduzetnika, a vizija društva utemeljenoga na znanju jest vizija društva kompetentnih ljudi čije su ideje, inovacije i znanje osnovni pokretač razvoja. Napredno društvo temelji se na poduzetnim osobama i poduzetničkoj aktivnosti. Poduzetništvo je zastupljeno na globalnoj razini i može se zamjetiti svugdje – i u zemljama u razvoju i u industrijskim supersilama. Sve veća automatizacija proizvodnje, nepredvidljivost budućih zanimanja i svijeta rada, promjenljivost potreba za uslugama i proizvodima, ukazuju na to kao će oblast ljudske kreativnosti i inovativnosti biti jedan od glavnih stupova kompetitivnih gospodarstva, a samozapošljavanje sve učestaliji oblik zapošljavanja.³ Opći kontekst života i rada u 21. stoljeću traži nove, drugačije odgovore od sustava obrazovanja koji su utemeljeni na načelima prenošenja predmetno- fragmentiranih znanja što vrijedi i za poduzetnička znanja koja se tradicionalno proučavaju u okviru ekonomskih disciplina. Razvojkompetencija, odnosno osposobljavanje učenika za korištenje znanja stečenih u školi u složenim uvjetima života i rada postalo je temeljno polazište suvremene nastave i učenja. Samoinicijativnost i poduzetnička kompetencija identificirana je kao jedna od ključnih, općih, transverzalnih kompetencija kako na razini zemalja Europske zajednice, tako i u regiji i u BiH. I kao takova ne pripada ekskluzivno ekonomskom i stručnom području s čime se često zamjenjuje te se ne izučava kao oblast znanja ili nastavni predmet određenoga uzrastu⁴ već je dio cjeloživotnoga učenja i u formalnom obrazovanju razvija se tijekom sveukupnoga školovanja ne ovisno o tomu hoće li učenici birati samozapošljavanje ili druge opcije tijekom karijeri.

U našoj zemlji, u kojoj je stopa nezaposlenosti mladih daleko iznad bilo kakve tolerantne mjere, izgradnja poduzetničkog duha je imperativ obrazovnoga sustava jer samo na taj način možemo dati u ruke mladim ljudima vještine potrebite za njihovo zapošljavanje i uspjeh na tržištu rada.

Kako bi netko postao uspješan u poduzetništvu treba razviti povjerenje u sebe i svoje potencijale, biti sposoban kreativno razmišljati, biti uporan i ustrajan na putu ostvarenja ciljeva (ne posustajati na

² Lisabonska strategija (2000.), Strategija Europa 2020 - Strategija pametnog, održivog i inkluzivnog rasta (2009.), i Europska povelja o malim i srednjim poduzećima (2000.), Akt o malom biznisu (2008.).

³ Prema podacima Svjetske banke, 30% svjetske populacije su samozaposlenici, i taj trend će se ubuduće povećavati <http://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.SELF.ZS>

⁴ Predmet o poduzetništvu, virtualnom poduzeću ili poduzeću za vježbu, reformom strukovnog obrazovanja u BiH i regiji uveden je kao poseban ili izborni za učenike većine strukovnih škola i predaju ih nastavnici ekonomskih predmeta. Ovaj se predmetni pristup poduzetničkog učenja odnosi samo na one učenike koji su obuhvaćeni užim strukovnim obrazovanjem i to na kraju školovanja u posljednjim razredima.

preprekama), stalno tragati za novim znanjima i spoznajama, biti spreman preuzeti rizik, te biti u stanju povezivati se s ljudima i održavati dobre odnose.

Poduzetništvo je primjer uobičajene kroskurikularne domene koja ne može biti u svezi samo s jednim nastavnim predmetom jer zahtijeva izgradnju vještina iz svih domena u kojima se učenici obučavaju.

Analize nastavnih planova i programa te obrazovnih praksi pokazuju kako i sada radimo na sadržajima iz kroskurikularnog područja koji bi trebali postati vidljiviji, sustavniji i razvijeniji kako bi se ostvarili što pozitivniji obrazovni učinci.

1.5.2 KARIJERNA ORIJENTACIJA

Karijerna orijentacija u 21. stoljeću podrazumijeva pomoć učenicima u stjecanju znanja i vještina koje će im pomoći pri donošenju zrele i informirane odluke o odabiru zanimanja i razvoju karijere tijekom života. Karijera se danas shvaća kao cjeloživotna sekvenca radnih iskustava. Karijera je ono što čovjek doživljava kao iskustva i aktivnosti u poslovnom, obiteljskom i društvenom životu. Nekada se na karijeru gledalo isključivo kao na niz napredovanja (objektivna karijera), dok danas govorimo o tomu kako je karijera ono što pojedinac doživljava kao svoju karijeru (subjektivna karijera). Kako bi svaka osoba mogla upravljati svojom karijerom, važno je stjecanje stekne znanja i vještina koje će joj omogućiti u svakom trenutku da može procjenjivati svoje osobine i interese, procjenjivati mogućnosti i zahtjeve na tržištu obrazovanja i rada i donositi odluke koje će biti najpovoljnije za nju/njega.

Iz opisa vidimo koliko je važno baviti se ovim područjem u svakome nastavnim predmetu i svakom elementu obrazovanja jer stari način testiranja učenika i jednokratnih priča o odabiru zanimanja jednostavno nisu dostatni za moderno društvo. Stoga, profesionalno informiranje, obrazovanje i savjetovanj trebaju biti kontinuirana kroskurikularna aktivnost i cilj odgoja i obrazovanja.

1.5.3 ANTIKORUPCIJA

Naša država opterećena je korupcijom u gotovo svakom segmentu života i djelovanja. U obrazovnom sustavu korupcija je, također, prisutna u raznim oblicima. Korupcija u obrazovanju može se definirati kao "sustavno korištenje javnoga djelovanja poradi privatnih interesa što ima za posljedicu značajno narušavanje pristupa obrazovanju, kvaliteti i jednakosti svih uključenih u obrazovnom sustavu" (Hallack & Poisson, 2001). Korupcija u obrazovanju ima ozbiljne negativne ekonomske, političke i socijalne posljedice jer obrazovanje predstavlja javnu sferu koja ima najveći utjecaj na sudbinu i uspjeh mladih u jednom društvu. Glavne ekonomske posljedice dovode se ,uglavnom, u svezu s neoporezivim zaradama (sivu ekonomiju) koje sustavno osiromašuju jedno društvo te neprimjereno odabranim vođama i rukovoditeljima (vođe i rukovoditelji koji nisu dostatno obrazovani). Socijalne posljedice korupcije u obrazovanju su važne, kao i ekonomske posljedice.

1. Korupcija u obrazovanju narušava kvalitetu obrazovanja. U visoko korumpiranim sustavima ne postoji mogućnost saznanja o tomu što stoji iza postignuća učenika – stvarno znanje i kompetencija ili ništa.
2. Korupcija narušava dinamiku učenja i poučavanja – nastavnici mogu biti puno manje spremni na ulaganje u poučavanje, a učenici u učenje. Time znanje i učenje gube na važnosti što dovodi do smanjenja stvarne obrazovne razine društva i njegove sposobnosti u praćenju razvoja te konkurira drugim društvima.
2. Korupcija ozbiljno narušava jednakost u obrazovnom sustavu – svako društvo bi trebalo osigurati svojim članovima uspjeh temeljen na njihovim sposobnostima i zalaganju, a ne na socio-ekonomskom statusu, obiteljskim vezama ili pripadnosti nekoj od društvenih kategorija. Korupcija posebice opterećuje članove društva nižega socio-ekonomskog statusa i sprječava njihov napredak na društvenoj ljestvici, te ostvarivanje njihovih punih potencijala.

Negativne posljedice korupcije i u drugim segmentima društva narušavaju jednakost i suzbijaju njegov razvoj.

Borba s korupcijom ima dva smjera. Jedan smjer jest kažnjavanje počinitelja, a drugi smjer prevencija korupcije. Prevencija korupcije ostvaruje se upravo odgojem i obrazovanjem mladih o tomu što se sve

podrazumijeva pod pojmom korupcije, koje su posljedice korupcije i kako se možemo boriti protiv korupcije kao individue i kao društva u cjelini.

U prevenciji korupcije s mladim ljudima poseban naglasak se stavlja i na razvoj otpornosti učenika na pritiske vršnjaka i prilagođavanje vlastitih odluka i ponašanja onomu "što svi rade". Dakle, rad s učenicima na prevenciji korupcije ima cilj "stvaranje" glavnih nositelja promjene društvene paradigme u kojoj je koruptivno ponašanje prihvaćeno poradi shvaćanja kako "su svi drugi spremni za korupciju, pa zašto bih ja onda radio/la nešto drugačije".

Borba protiv korupcije spada u izgradnju socijalne i građanske kompetencije, a koja mladim ljudima omogućuje zrelo i konstruktivno socijalno i građansko djelovanje ne samo u Bosni i Hercegovini, nego na bilo kojem mjestu gdje odluče nastaviti svoj život i karijeru.

2. KOMPONENTA PODUZETNIŠTVO

2.1. AKTIVNOSTI KOJIMA RAZVIJAMO PODUZETNIČKU KOMPONENTU U ŠKOLI

Pokazatelje ishoda učenja poduzetničke komponente možemo grupirati u dvije kategorije.

Prvi i treći ishod učenja odnose se na poduzetno djelovanje. U pokazateljima prvoga ishoda učenja naglasak jest na distinkciji pojma poduzetništva i poduzetnoga djelovanja. Pokazatelji trećega ishoda učenja odnose se više na razvoj transverzalnih poduzetničkih vještina, kao što su komunikacija, prezentacija, vještine planiranja, rješavanje problema, samoevaluacija, timski rad te stavova kao što su samopouzdanje, poduzimanje inicijative, kritičko mišljenje i odnos spram javnim dobrima. Ishodi učenja mogu se, većinom, postizati u okviru nastavnih aktivnosti, izborom sadržaja nastave u kojem nastavnik prepoznaje mogućnost razvoja ishoda učenja i izborom metoda i oblika nastavnoga rada.

Drugi ishod učenja odnosi se na poznavanje poslova i procesa u kojima je poduzetništvo primijenjeno. Pokazatelji drugoga ishoda učenja odnose na temeljnu ekonomsku i financijsku opismenjenost – pojmove poput "usluge", "proizvod", tržište, proračun, financijske institucije i dokumenti, znanje o mogućnostima svijeta rada, volonterskom radu i vještinama projektnoga ciklusa. Naznačeni ishodi učenja s pokazateljima mogu se razvijati u okviru projektnih, izvannastavnih aktivnosti i razvitkom partnerstva škola.

2.1.1 RAZVOJ PODUZETNIŠTVA U OKVIRU NASTAVNIH AKTIVNOSTI

Razvoj poduzetništva na razini nastavnih planova i programa (unutar nastavnoga predmeta)⁵

U okviru svih nastavnih predmeta moguće je koncipirati nastavne aktivnosti tako da se ostvaruju i ishodi učenja vezani uz poduzetništvo. S izuzetkom rijetkih nastavnih tema u pojedinim nastavnim planovima i programima, može nastavnik aktivnosti osmisлити radom s učenicim u skupinama ili timovima očekujući od učenika donošenje odluka, međusobno pregovaranje i komuniciranje, odabir oblika prezentiranja rada, realiziranja učeničkih projekata, tj. stavljanje učenika u specifične situacije i uloge gdje se razvija poduzetnički duh.

Matematika i prirodoslovlje

Poduzetničko učenje u nastavi matematike ogleda se povezivanjem nastavnih sadržaja s realnim životnim i radnim okruženjem – primjena matematike u sportu, građevinarstvu, financijama, istraživanju tržišta, tehnici i sl.:

- istraživanje unutar škole, analiza rezultata i korištenje grafikona tijekom prezentacija;
- izrada osobnog proračuna;
- procjena troškova organizacije ekscurzije, izleta, manifestacija;
- primjena prosječne vrijednosti za različite cijene istoga proizvoda;

⁵ <http://www.seecel.hr/UserDocsImages/Uputstvo%20PREDUZETNICKO%20UCENJE%20final.pdf>

- izračunavanje neophodne količine / veličine materijala za izradu proizvoda / davanje usluge;
- obračunavanje postotka u trgovini;
- provedba istraživanja u školi, analiza rezultata i korištenje grafičkih prikaza pri prezentiranju;
- statističko, tablično i grafičko predstavljanje podataka.

Tjelesno-zdravstveni odgoj

Nastava tjelesno-zdravstvenoga odgoja omogućuje primjenu niza poduzetničkih sadržaja koji dopunjuju i produbljuju sadržaje iz nastavnoga plana i programa rada:

- igre temeljen na suradnji i timskome radu;
- razvoj natjecateljskoga duha kroz štafetne igre;
- razvoj upornosti i proaktivnosti – problemske igre;
- razvoj odgovornosti, timskoga rada i natjecateljskoga duha u timskim sportovima;
- prihvaćanje na ispravan način i uspjeha i neuspjeha – školski krosemi;
- razvoj razumijevanja važnosti zdravih stilova življenja.

Geografija

Primjena poduzetničkoga učenja u nastavi geografije jest moguća na teme o turizmu, transportu, putovanju, industriji, demografiji, tržištu rada, zaštiti životne okoline i sl.:

- razvoj poduzetničkoga razmišljanja tijekom rasprava o lokalnim i globalnim pitanjima kao što su turizam, prehrambena industrija, problem nedostatka hrane;
- komparativne prednosti gospodarstva jedne zemlje naspram druge;
- omogućavanje učenicima razmišljati globalno, a djelovati lokalno na planu zaštite životne okoline i održivoga razvoja, uređenja školskoga dvorišta / učionice, o temama reciklaža, zaštita voda i sl.;
- razvoj poduzetničkoga načina razmišljanja tijekom rasprava o lokalnim i globalnim problemima koji se odnose na zagađenja, klimatske promjene i sl.;
- analiza statističkih podataka, grafičkih prikaza, zemljopisnih karata i priprema prezentacija;
- razumijevanje važnosti očuvanja životne okoline i razvoja ekološke svijesti;
- razumijevanje odnosa i međuovisnosti prirodnoga okružja, načina života i svijeta rada.

Povijest

Poduzetničko učenje u nastavi povijesti pomaže učenicima bolje shvaćanje društvenih procesa u prošlosti, problema s kojima se ljudi suočavaju, njihovih stavova i shvaćanja, aktivnosti i događaja u kojima sudjeluju. Tako omogućujemo učenicima razumijevanje i bolje upoznavanje društveno-ekonomske sredine u prošlosti kako bi bolje razumjeli svoju ulogu u budućem razvoju društva:

- posjet lokalnim povijesnim spomenicima u cilju povezivanja nastavnoga predmeta s lokalnom poviješću;
- provedba istraživanja iz nastave povijesti;
- pisanje radne biografije (CV) povijesnih osoba;
- kritička i samostalna analiza povijesnih činjenica poradi stvaranja uravnoteženih i realnih stavova o povijesnim događanjima;
- organiziranje muzejske izložbe u školi;
- izradba prezentacija o povijesnim temama;
- istraživanje poduzetničke kulture kroz povijest i analiziranje čuvenih poduzetnika i njihovog načina rada;
- analiza posebnih tema u svezi sa zapošljavanjem i tržištem rada i njihovim utjecajem na društveno-ekonomsku situaciju u lokalnoj zajednici i državi;

- kvizovi iz povijesti i igre;
- promjene u oblasti rada i organizaciji posla.

Jezici (materinski i strani jezici)

U nastavi jezika, materinskoga i stranih jezika, poduzetničko učenje pomaže razvoju pisane i usmene komunikacije, razvoju generičkih vještina i izgradnji poduzetničkih stavova. Nastava jezika jest veoma primjerena za sve oblike poduzetničkoga učenja te je važna u stjecanju samopouzdanja razvojem vještina prezentiranja i javnoga nastupanja:

- učenički projekt – školski časopis koji obrađuje društveno- ekonomske teme koje su interesantne i bliske učenicima;
- osmišljavanje i realiziranje reklamnih kampanja – promocija jednodnevnih izleta;
- pisanje raznih članaka, oglasa i sl.;
- rad na školskoj web prezentaciji;
- debatni i književni klubovi;
- „prevoditeljski biro“ – prevođenje;
- dramatizacija tekstova;
- izrada tematskih rječnika;
- istraživanje određene socio-ekonomske teme i izrada eseja u zadanim vremenskim okvirima;
- pisana komunikacija, izrada prezentacija, novinskih tekstova, oglasa, reklama, školske novine, kazalište, sajam knjiga i sl.;
- intervju s uspješnim poduzetnicima iz lokalne sredine;
- osmišljavanje brošura, letaka, jelovnika na materinskomu i nekom drugom jeziku za lokalne tvrtke i ugostitelje;
- reklamna poruka.

Prirodoslovje

U nastavi fizike, kemije i biologije, poduzetničko učenje može biti integrirano s aktivnostima koje su temeljen na eksperimentima, skupnom i timskom radu, praktičnim aktivnostima, ali i sadržajima koji se bave prirodnim resursima i energijom. Neki od primjera su:

- zdrava ishrana, priprema jelovnika, konzumerizam, troškovi (biologija);
- korištenje kemijskih supstancu u proizvodnji hrane i prerađivačkoj industriji;
- organska hrana naspram konvencionalne hrane, oportunitetni troškovi;
- potražnja i ponuda proizvoda (određene vrste hrane);
- mogućnosti korištenja obnovljivih izvora energije.

Informatika

Poduzetničko učenje u informatici može biti primjenjeno u praktičnim znanjima u oblastima kao što su statistička analiza, razvoj jednostavnih aplikacija, izradba različitih jednostavnih baza podataka za školu ili lokalnu zajednicu, izradba školskih novina, publikacija i promotivnih materijala (web stranice, video zapisi, brošure i sl). Ovim načinom rada učenici prepoznaju važnost informacionih tehnologija u suvremenom društvu, bilo u oblasti poslovanja ili za osobne potrebe:

- uporaba IT-a za prikupljanje, analizu i prezentiranje rezultata različitih istraživanja;
- uporaba IT-a za izradu postera, magazina, brošura, školskih novina;
- uporaba programa za rad s video materijalima u svrhu izradbe filmova na temu o školi i lokalnoj zajednici;

- izradba internet prezentacija za poduzeća u lokalnoj zajednici;
- izradba pomoćnih materijala za učenje i njihovo objavljivanje na web starnici škole.

Likovna kultura

U nastavi likovne kulture, uz vještine koje učenici stječu, pruža se velika mogućnost izbora tema koje omogućuju da se problemi u likovnoj kulturi, koje učenici savladavaju, integriraju s poduzetničkim učenjem:

- organiziranje izložbe o radu umjetnika;
- izrada postera koji promovira određenu komercijalnu aktivnost;
- skupni likovni radovi učenika;
- likovne intervencije u različitim prostorima škole;
- izradba radova za potrebe likovnih natječaja, priprema i slanje radova, analiza rezultata;
- dizajn proizvoda;
- vizualne komunikacije.

Razvoj poduzetničke kompetencije međupredmetnim povezivanjem na osnovi zajedničke teme

PRIMJER: Tijekom globalnoga i operativnog planiranja, nastavnici odabiru temu „Voda“. Temu „Voda“ proučavat će jedno tromjesečje svi učenici škole kroz različite nastavne predmete. U nastavi materinskoga jezika analizirat će tekstove iz književnosti koji se odnose na vodu, kao i umjetničku predstavu ovoga pojma u književnosti; likovna kultura – vizualna predodžba vode; glazbena kultura – voda kao inspiracija skladateljima; u nastavi matematike proučavati će zapreminu i mjerenje vodostaja; u nastavi kemije učiti će kemijski sastav vode; u biologiji učiti će o vodi kao jednom od izvora života, vodi kao staništu u kojem žive biljke i životinje, vodi u organizmu čovjeka; u fizici učiti će o fizičkim svojstvima vode; u nastavi povijesti o nastanku prvih država pored rijeka i mora, o nastanku gradova uz vode, vodenim kanalima kao načinu obrane od neprijatelja, vodi kao granici među državama; u zemljopisu o hidrosferi i vodenim površinama na Zemlji; tjelesno-zdravstveni odgoj – učiti će o vodenim sportovima.

Uz sve rečeno, na nastavnim satima učenici će imati i istraživačke zadatke o istraživanjima i ispitivanjima voda u lokalnoj sredini u prošlosti i danas.

Primjeri dobre prakse projekta ELES.BA:

Primjer 1.: Nastavnici i učenici OŠ „Musa Ćazim Ćatić“ u Zenici obradili su temu „Voda“ u svim nastavnim predmetima viših razreda osnovne škole. Nastavnica engleskoga jezika je na sljedeći način dala opis nastavnoga sata na kojem je razvijala poduzetničku kompetenciju kod učenika kroz nastavnu pripravu:

Uvodni dio sata: Na školskoj pločije napisana je riječ „water“ (voda). Od učenika se traži da dopišu na školsku ploču ono čega su se najprije sjetili kao asocijacije na vodu i prezentiraju u formi „brain map“ ili mape uma. MAPA UMA koristi se često u obrazovanju kao metoda kojom se generiraju, vizualiziraju, strukturiraju i organiziraju informacije, odnosno riješe problemi ili donesu odluke. Učenici su naveli sljedeće riječi: health/zdravlje, tea/čaj, drink/piće, glass/čaša, litre/litar, vital/vitalnost, important/važno, river/rijeka, ocean/ocean, cleaning/čišćenje, shower/tuš, rain/kiša, liquid/tečnost, mineral/mineralna i fresh/svježa. Svaki učenik je imao priliku napisati po jednu riječ ili više. Potom je nastavnica s učenicima pročitala riječi i zadržala od učenika da ih sastave u smislene nizove i pokažu znanja iz gramatike i vokabulara. Učenici su sortirali asocijacije na sljedeći način:

glass /drink of water drinking water spring / mineral / bottled / tap water hot / cold / boiling salt / fresh water turn on / turn off the water by water (by boat) like water: used to show disapproval

čaša / pjenje vode pitka voda izvorna / mineralna / flaširana / voda iz slavine topla / hladna / ključala slana / svježa voda pustiti / zatvoriti vodu (iz slavine) vodenim putem (brodom) kao voda: neispravan oblik
--

Glavni dio sata: Učenici su upoznati s temom sata. Potom, nastavnica jednom od učenika daje pitanja (koji se za to dobrovoljno javi) kako bi ih postavljao drugim učenicima i oni sami vode raspravu na engleskome jeziku, a nastavnica promatra tijek rasprave. predočenim načinom rada učenici su postali opušteniji i aktivno su sudjelovali u odgovorima te slobodno izražavali svoje mišljenje.

- In average human body is made of how many percent of water?
- Did you know that 10 litres of water are used to make one sheet of paper?
- Water is made up of what two elements?
- The solid state of water is known as what?
- Water freezes at what temperature?
- Ice sinks in the water. Is it true?
- How long could we live without water?
- How much water do we need on a daily basis?
- What can we do to help protect water?
- Why can't people drink sea water?
- Is bottles water safer than tap water?
- Where can water be found?

- Koji je postotak vode u prosječnom ljudskom tijelu?
- Jeste li ste znali da je 10 litara vode upotrijebljeno kako bi se napravio jedan list papira?
- Od koja dva elementase sastoji voda?
- Čvrsto stanje vode je poznato kao što?
- Na kojoj temperaturi se zamrzava voda?
- Led tone u vodi. Je li je to istina?
- Koliko dugo možemo živjeti bez vode?
- Koliko vode nam je potrebno svakodnevno?
- Što možemo uraditi kako bismo zaštitili vode?
- Zašto ljudi ne mogu piti morsku vodu?
- Je li flaširana voda sigurnija od vode iz slavine?
- Gdje se voda može pronaći?

Nakon završene rasprave, nastavnica dijeli učenike u 4 radne skupine i svakoj skupini daje po jedan zadatak. Unutar skupina učenici biraju izvjestitelje (koji će predstaviti mišljenje i rad skupine). Učenicima se daje 15-20 minuta da završe zadatak.

Zadatci:

Skupina 1 i 2: Napraviti naljepnicu za bocu vode koju je nastavnica pripremila. Dati naziv vodi. Od učenika se očekuje kreativnost i razmišljanje o tomu što bi najbolje prodalo bocu vode.

Skupina 3: Učenicima se daje boca vode s običnom naljepnicom, objasni im se kako je to kvalitetna voda, ali naljepnica je obična. Učenici trebaju razmisliti koja bi cijena vode bila i zašto. Ovako učenici razmišljaju što prodaje dobru vodu, o kvaliteti ili izgledu?

Skupina 4: Osmisliti reklamu za bocu vode sa slikama i logom – od učenika se očekuje kreativnost i razmišljanje.

Završni dio sata: Učenici ukratko izlažu ono što su osmislili, napisali i uradili. Svi učenici imaju prigodu izraziti svoje mišljenje i učinak svoga rada, kao i rada svoje radne skupine.

Zapažanja nastavnice: U razredu je vladala pozitivna atmosfera i motiviranost. Svaka radna skupina aktivno je radila na zadatku, a svi učenici su bili uključeni i razmjenjivali ideje. Na kraju nastavnoga sata izrazili su vlastito mišljenje o tomu koja je voda zdravija, te što misle o prodaji i kupovini vode. Svaka radna skupina imala je prigodu sugerirati drugoj skupini što su mogli bolje uraditi i što sudobro uradili. Učenici se nisu složili o cijeni vode jer je svatko imao svoje mišljenje, ali su ipak uvažavali stavove drugih. Sami su osmislili marketing, izgled i odredili cijenu proizvoda utemeljenu na istinitim činjenicama. Učenici su shvatili kako kvaliteta prodaje proizvod, ali i dobra reklama. Ono što je podjednako važno, jeste kako su uživali u nastavi jer su pretočili svoje ideje, stavove, kreativnost i mišljenje u riječi i djela.

Primjer 2: Nastavnici Gimnazije u Mostaru planiraju poticati i razvijati poduzetničku kompetenciju kod učenika putom teme „Povijest Gimnazije Mostar“. Plan okvirno obuhvaća cijelu školsku godinu, a cilj jest da učenici na nastavnim satima temom „Povijest Gimnazije Mostar“ samostalno istražuju i preuzimaju odgovornost za svoje učenje tako što će oni sami biti nositelji obrazovnih aktivnosti.

Odgojno-obrazovno područje	Aktivnosti
JEZIČNO PODRUČJE (hrvatski jezik, engleski jezik, njemački jezik, francuski jezik, latinski jezik, knjižnica)	- čitanje i obrada romana "U mraku" -pisanje na temu: „Gimnazija Mostar“ -intervju s nastavnicima koji su bili učenici Gimnazije Mostar (intervju s nastavnicom engleskoga jezika) -kviz Olimpijada njemačkoga jezika o Povijesti Gimnaziji Mostar -poznati pisci iz Gimnazije Mostar
PODRUČJE PRIRODOSLOVLJA, MATEMATIKA I INFORMATIKA	-korozija na građevini Gimnazije Mostar (kemija) -raznolikost, kritosjemenjače i golosjemenjače u okolini Gimnazije Mostar (biologija) -gibanje biljaka (biologija) -izrada ponuda za ekskurziju (informatika) -izrada anketa za poduzetničke kompetencije (informatika)
DRUŠTVENO -HUMANISTIČKO PODRUČJE (povijest, zemljopis, psihologija, logika, filozofija, demokracija i građansko društvo, gospodarstvo, vjeronauk)	-Gimnazija kroz povijesna razdoblja (povijest) -tlocrt Gimnazije i plan Mostara u okružju Gimnazije, nekad i sad (zemljopis) -poduzetnik i poduzetništvo (demokracija i građansko društvo, gospodarstvo)
UMJETNIČKO PODRUČJE (glazbena umjetnost, likovna umjetnost)	-film o Gimnaziji Mostar -glazba i Gimnazija Mostar

2.1.2 RAZVITAK PODUZENTIŠTVA U OKVIRU PROJEKTNIH AKTIVNOSTI

Važan element popularizacije projektnoga rada kao učinkovite metode rada jest *potreba za prilagodbom obrazovanja društvu koje se mijenja*. Škole se trebaju prilagoditi novome vremenu koje traži obrazovane ljude koji, uz stručnost u specifičnoj oblasti, moraju biti osposobljeni za planiranje, komuniciranje i suradnju, rješavanje problema, ispitivanje uzročnika i posljedica, argumentirano zastupanje osobnoga mišljenja i uvažavanje tuđega, informatički opismenjeni težeći cjeloživotnome učenju.

Učenički projekti se odnose na problemski i istraživački usmjerene nastavne i izvannastavne aktivnosti.

Uvažavaju inicijativu učenika u procesu učenja i njegovu unutarnju motivaciju i time stavljaju učenika u poziciju subjekta, a ne objekta, tj. glavnog nositelja procesa obrazovanja, a nastavniku dodeljuju ulogu „pratitelja“ procesa samostalne konstrukcije znanja (uloga facilitatora i mentora). Mentorski odnos omogućuje visoku razinu individualizacije procesa obrazovanja gdje su sve intervencije nastavnika osmišljene sukladno stvarnim potrebama učenika. Učenje kroz projektni rad nije samo način učenja već i način rada. Kad učenici nauče preuzimati odgovornost za osobno učenje, onda smo uspjeli postaviti temelje načina rada kojeg će primjenjivati u odrasloj dobi.

Projektni zadatak može biti individualni ili skupni, može obuhvatiti rad u školi i kod kuće, može biti zadan unutar jednoga ili više nastavnih predmeta.

Primjer 3: Projekt Katolički školski centar Tuzla

Naziv projekta	Promotivne aktivnosti škole
Cilj Projekta	-promovirati školu u zajednici -povećati broj upisanih učenika
Način odabira teme Projekta	-razgovor tijekom sjednice Nastavničkoga vijeća, a potom razgovor s učenicima o mogućim temama
Lokacija Projekta	-Gimnazija i lokalna zajednica
Sveukupno trajanje Projekta	-veljača 2015. – travanj 2015.
Opis projektnih aktivnosti unutar vremenskoga plana Projekta	- izrada anketnih listića – veljača - anketiranje učenika, roditelja i profesora – ožujak - snimanje filma o školi – veljača i ožujak - posjet osnovnim školama drugih općina
Očekivani poduzetnički ishodi učenja koji će se ostvariti kroz realiziranje Projekta	- identificiranje koraka u rješavanju problema - argumentirano razmjenjivanje ideja - kreativno i inovativno rješavanje zadataka - učenici rade samostalno, ali su i proaktivni članovi skupine - procjenjivanje rezultata individualnoga i skupnog rada - razvoj samopouzdanja, odgovornosti
Uloga nastavnika – voditelja, mentora učenika tijekom projektnog rada	Njihova uloga jest u davanju smjernica za izradu anketnih listića, davanju naputaka za izradu filma i osiguranje potrebnih uvjeta.
Koji učenici su sudionici Projekta i njihove aktivnosti tijekom realiziranja projektnoga rada	Članovi foto-sekcije, kao i skupina učenika II. i III. razreda čiji su zadatci sljedeći: - izrada anketnih listića - provedba anketiranja - analiza dobivenih rezultata - izrada scenarija za film - posjet osnovnim školama
Partneri, suradnici u okviru projektnoga rada	-fotograf i videoproducent – bivši učenik Opće gimnazije, -osnovne škole Općine Tuzla i Brčko distrikta
Dokumentacija tijekom realiziranja Projekta	-izvješće o anketiranju -film -izvješće o posjetima školama
Način evaluacije Projekta	-samoevaluacija (osvrt učenika na Projekt) -broj upisanih učenika kao pokazatelj uspješnosti Projekta

2.1.3 RAZVOJ PODUZETNIŠTVA U OKVIRU IZVANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Izvannastavne aktivnosti u školama mogu biti povezane s konkretnim nastavnim predmetima, ali mogu biti i one koje spadaju u specifične sfere interesa i potreba učenika. Već smo naveli kako učenički projekti mogu biti realizirani kako u okviru nastavnih, tako i izvannastavnih aktivnosti.

Poduzetnička kompetencija razvija se u okviru različitih projekata poduzetničke prirode i partnerstva škole, sudjelovanjem na sajmovima i natjecanjima, npr. natjecanja za najbolji poslovni plan, natjecanje učeničkih i omladinskih poduzeća i sl.).

Poduzetničke škole uspostavljaju partnerstva: među obrazovnim sektorima, poslovnim zajednicama i kreativnim industrijama i imaju koristi od angažiranja partnera koji osiguravaju ekspertizu za projekte poduzetništva i usavršavanje nastavnika u školama. Škole uspostavljaju partnerstvo s vanjskim organizacijama: umjetnici, dizajneri, arhitekti i znanstvenici pomažu školama i nastavnicima u podršci kreativnosti i podizanju aspiracije i postignuća učenika i mladih. Primjeri pokazuju kako dugoročni odnosi između kreativnih radnika i škola imaju pozitivan utjecaj. Poduzetničke institucije i edukatori sudjeluju u vršnjačkom učenju i razmjeni – na lokalnoj, regionalnoj, državnoj i međunarodnoj razini.

ŠKOLSKO PARTNERSTVO jest partnerstvo između škole i institucije iz lokalne zajednice: poduzeća, općine, kulturne organizacije, mjesne zajednice, gospodarske komore, zavodi za zapošljavanje, socijalne agencije, poljoprivredne zadruge, mediji, fakulteti ili sveučilišta, organizacije koje se bave sportom ili rekreacijom, NVO-i, druge škole i sl. Tri prepoznata dominantna modela su sljedeća:

- Partnerstvo s lokalnom zajednicom – zajedničko za opće obrazovanje i strukovnim školama koje trebaju razvijati ovu vrstu partnerstva. Moguće institucije: lokalni mediji, zdravstvene institucije, policija, NVO-i, druge škole, domovi za starije i nemoćne osobe i druge institucije.
- Partnerstvo s poslovnim okruženjem – zajedničko za strukovne škole i opće obrazovanje koje trebaju razvijati ovu vrstu partnerstva i mogu se odnositi na učeničke prakse, posjete učenika kompanijama – dobivanje uvida u procese rada, poduzetnici sudjeluju u nastavi održavanjem predavanja, sudjelovanje u razvoju nastavnih planova i programa.
- Projektni pristup – učenici uspostavljaju i vode projekte.

Primjer 5:

JUOŠ „Georgij Stojkov Rakovski“ je ostvarila partnerstvo s Banjalučkim velesajmom i tijekom održavanja međunarodnih sajmova imat će svoj stalni štand na kojem će moći predstaviti svoje radove na relevantnu temu, i to:

- učenici imaju facebook skupinu putem kojim će davati obavijesti o svim planiranim aktivnostima;
- povodom proslave 8. marta, učenici će izložiti svoje radove u holu škole (oslikavanje predmeta dekupaž tehnikom, izrada osmomartovskih čestitki, oslikavanje šalica);
- na Banjalučkom velesajmu održava se sajam građevinarstva i učenici rade na izradi maketa koje će predstaviti na svom štandu;
- učenici će provesti istraživanje u naseljena temu „Najpoželjniji gradovi za turističku posjetu“. Na temelju rezultata istraživanja, učenici četijekom radionica srpskoga jezika, tehničkoga odgoja, likovne kulture, informatike, biologije i stranih jezika razvijati turistički vodič i suvenire odabranih gradova, kao i Banja Luke. Na međunarodnom sajmu turizma i ugostiteljstva, učenici će izložiti svoje radove.

Zarađeni novac namijenjen je opremanju učionica i financiranju školskih izleta učenika.

Primjer 6:

U okviru Globalnog tjedna poduzetništva, čiji je domaćin za BiH Republička agencija za razvoj malih i srednjih poduzeća (RARS), učenici Poljoprivredne škole Banja Luka predstavili su svoje poduzetničke aktivnosti. Učeničko poduzeće „Marmelada“, koje su utemeljili učenici četvrtoga razreda smjera Poljoprivredni tehničar, predstavili su proizvodnju jagode, od uzgoja do plasmana na tržište, dok su učenici Prehrambenoga smjera promovirali prerađevine od voća i povrća kao što su med, džemovi, sokovi, kisele salate i rakije. Pekarski smjer predstavio je svoj rad slatkim i slanim pekarskim proizvodima, a veterinarski su tehničari pojasnili kako izgleda praktična nastava za njihov smjer.

Jelena Lukić, učenica IV.-a razreda, naglasila je tijekom izlaganja kako će im iskustvo stečeno u školi koristiti u budućim poduzetničkim pothvatima.

Globalni tjedan poduzetništva jest svjetska promotivna kampanja podizanja poduzetničke svijesti kod mladih ljudi i održava se širom svijeta od 14. do 20. studenoga.

2.1.4 RAZVOJ PODUZETNIŠTVA KROZ ŠKOLSKE (IZVANNASTAVNE) AKTIVNOSTI

Primjer 1: Izrada PR plana za vanjskoga partnera

Čitajući novine, nastavnik je primijetio vijest kako je na teritoriju BiH svoju regijsku poslovnicu otvorila jedna velika međunarodna građevinska kompanija. U vijestima se nalazila i informacija kako će u idućem razdoblju kompanija raspisivati oglase za veliki broj radnih mjesta i kako im je prioritet u planu aktivnosti za iduće razdoblje osmisiti dobru promotivnu kampanju prilagođenu lokalnom kontekstu.

Vidjevši u tomu priliku za školu u kojoj radi, a i mogućnost razvoja poduzetničke kompetencije kod učenika, proveo je anketu učenika poradi prikupljanja podataka o zainteresiranosti učenika o izradi prijedloga danoj kompaniji u svrhu izrade PR plan.

Nakon što je oformljen tim učenika, napravljena je „strategija“ pristupa kompaniji i učenici su dobili timske zadatke od čega je bilo najvažnije izraditi sam PR plan. U proces rada bili su uključeni i ostali nastavnici koji su učenicima pružili opće smjernice koje se odnose na način preciznoga i gramatički ispravnoga prenošenja poruke, ali i specifične vještine poput vještina pravljenja dobre vizualne prezentacije i vještina javnoga nastupa.

Nakon nekoliko sastanaka s predstavnicima kompanije i dobre prezentacije PR plana, kompanija je prihvatila ideju, a kasnije ga i realizirala.

Zauzvrat je kompanija snosila troškove uređenja školskoga dvorišta. Suradnja je nastavljena, pa je škola dobila bazen i fontanu u školskom dvorištu.

Primjer 2: Sudjelovanje u akcijama recikliranja otpada

Menadžment škole potpisao je sporazum s tvrtkom koja se bavi recikliranjem otpada ali se skupini nastavnika učinilo kako ta suradnja nije sasvim zaživjela u školi i kako učenici nisu posebno zainteresirani za ovu važnu društvenu temu. Dogovorili su kako će pokrenuti kampanju na razini škole tako što su nastavnici biologije zajedno s učenicima napravili plakate o temama koje imaju negativan utjecaj otpada na okoliš, dok su nastavnici informatike, također zajedno s učenicima, postavili obavijest o školskom partnerstvu s tvrtkom koja se bavi recikliranjem otpada na školsku internet stranicu kao bi ta informacija bila dostupna velikom broju učenika i njihovih roditelja. Istoga tjedna su nastavnici stranih jezika na nastavnim satima, kao nastavne materijale, koristili novinske članke koji govore o problemu zagađenosti i važnosti reciklaže.

Pozvani su i predstavnici tvrtke za recikliranje otpada u cilju edukacije učenika o vrstama otpada i načinu njegova razvrstavanja.

Školski menadžment objavio je natjecanje među skupinama učenika (razredima) za prikupljanje što veće količine otpada jer spomenuta tvrtka otkupljuje otpad s napomenom kako će dobivena sredstva otkupom otpada trošiti za poboljšanje standarda škole ili za sufinansiranje ekskurzija učenika kojima je to potrebno. U skupinu koja odlučuje o trošenju novca uključeni su predstavnici učenika.

Primjer 3: Izrada turističkoga vodiča

Programom razmjene učenika turističkih škola koje podržava austrijska organizacija za suradnju u oblasti kulture i obrazovanja KulturKontakt, imala je prigodu posjetiti skupina učenika škola iz BiH škole u Beču, Grazu i Linzu i upoznati te gradove.

Po povratku u svoje sredine i znajući kako će ih uskoro posjetiti njihovi vršnjaci iz Austrije, učenici odlučuju izraditi turistički vodič za nekoliko gradova koji se nalaze u regijama u kojima se nalaze škole. Kako su svjesni da to nije nimalo jednostavan pothvat, u izradu turističkog vodiča uključuju i svoje nastavnike. Tako nastavnici prvo uspostavljaju suradnju sa svojim kolegama iz škola koje su uključene u program razmjene učenika i dogovaraju vremensko planiranje aktivnosti u različitim školama. Također, učenicima pomažu u povezivanju tako što zajednički rade na formiranju skupine na *facebooku* i skupine za zajedničko elektronsko dopisivanje. Kako ne bi sadržaji nastavnoga predmeta bili zapostavljeni kroz nastavni predmet zemljopis, kad god je to moguće, referiraju na posebnosti njihovih gradova i regija, a što čine i u nastavnom predmetu biologija. Uvode i posebnu međupredmetnu izvannastavnu aktivnost – *Što znam o zavičaju?*, gdje se bave poviješću i kulturom gradova i regija (u predavanja o kulturi su uključeni i nastavnici likovne i glazbene kulture, te književnosti).

Na kraju, učenici samostalno izrađuju turistički vodič pri čemu im u pisanju tekstova posebno pomažu nastavnici književnosti, u prijevodu tekstova nastavnici stranih jezika, a nastavnici informatike u grafičkom oblikovanju. Nakon što je vodič izrađen, u suradnji s turističkom zajednicom, objavljen je na njihovim web stranicama i zajednički iznalaze sredstva za njegov tisak iščekujući vršnjake iz inozemstva.

Primjer 4: Izrada web stranice škole

Stručna služba škole odlučila je učenike i njihove roditelje, nakon konsultacija s nastavnicima, uključiti aktivno u život škole i na ulazu u školu postaviti dvije kutije (jednu za učenike, a drugu za roditelje) u koje će biti ubacivani prijedlozi o tomu što škola može učiniti po pitanju veće vidljivosti njezinih aktivnosti i bolje dostupnosti informacija koje se odnose na aktivnosti škole. U razgovoru s razrednim starješinama dogovoreno je kako se posebne informacije daju učenicima jer tijekom dežurstva, osim što svakako imaju pravo na svakodnevno davanje prijedloga, odgovorni su i za davanje informacija roditeljima o mogućnostima davanja prijedloga.

Nakon što su prikupljene informacije, nastavnici su zajedno s predstavnicima svakog odjela ponaosob razvrstali odgovore u nekoliko kategorija, izdvojili prijedlog koji ima najviše glasova, a koji je u trenutačnim okolnostima najostvarljiviji i učenicima dali zadatak navesti potkrijepljeno argumentima zašto su neki prijedlozi odbijeni, odnosno objašnjavaju zašto neki od prijedloga ne mogu biti razmatrani kao prioriteta.

Kako je pobjednički prijedlog bio izrada web stranice škole, stručna služba je javno objavila saadržaj poziva za prijavu učenika koji žele sudjelovati u aktivnostima. Po završetku prijava učenika, oformljen je učenički tim za izradu web stranice škole. Aktivnosti izrade su potpomogli i školski IT klub i učenici koji pohađaju informatičku izvannastavnu aktivnost. Nastavnici različitih nastavnih predmeta pomagali su učenicima pri prikupljanju podataka i fotografija, a obradi tekstova i grafičkih prikaza pristupilo se nakon što su učenici naučili raditi na web softverima. U pisanju tekstova učenicima su pripomogli nastavnici jezika, a menadžment škole dao je svoj doprinos u vidu pružanja praktičnih informacija.

Skupina jest podržana tako što je postala skupina koja trajno uređuje školsku web stranicu, a stručni suradnici su u razgovorima s učenicima uvidjeli još jednu dobit ovako organiziranih aktivnosti jer je veliki broj učenika izradu posmatrao kao prvu referencu da svoje usluge ponude i zainteresiranima (udrugama, tvrtkama, organizacijama).

3. KOMPONENTA KARIJERNA ORIJENTACIJA

3.1 AKTIVNOSTI KOJIMA SE RAZVIJAJU VJEŠTINE UPRAVLJANJA KARIJEROM U OKVIRU NASTAVNOGA PREDMETA

Karijerna orijentacija može se provoditi u okviru niza aktivnosti koje se uobičajeno rade tijekom nastave.

Neke generalne smjernice za sve nastavne predmete su:

1. Spoznaja o samome sebi i vlastitim obilježjima

- Pitati učenike koja su im znanja i vještine potrebite za svladavanje nastavnoga predmeta, te što misle koja znanja i vještine će razviti tijekom školske godine. Nakon toga, raspravljati s učenicima kako će znanja i vještine biti primjenljive u budućnosti, daljnjem školovanju ili zapošljavanju.

2. Istraživanje mogućnosti

- Svaki put kada planirate dodatnu aktivnost razmislite i o pitanjima na koja bi učenici mogli odgovoriti, a u svezi su s karijernom orijentacijom. Na primjer, ukoliko odlaze u posjet, potaknite ih na razmišljanje o postavljanju upita zaposlenicima o njihovom školovanju i karijernom putu. Iskoristite važne događaje za učenike, primjerice održavanje nekog velikog sportskog natjecanja, te da istraže koja su sve zanimanja uključena u organizaciju i provedbu jednoga takvog događaja.

3. Donošenje odluka na karijernom putu

- Potaknite učenike na pomaganje mlađim učenicima iz vašeg nastavnoga predmeta. Pomozite im u shvaćanju koje vještine će razviti pomaganjem mlađim učenicima, npr. komunikacijske vještine, vještine poučavanja i sl.. Također, razvijajte s učenicima vještine potrebne tijekom provedbe intervjua o temi iz vašeg nastavnoga predmeta.

3.1.1 KARIJERNA ORIJENTACIJA NA RAZINI NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA

Materinski jezik

Iskoristite posjet za pisanje izvješća.

Dajte učenicima zadatak da provedu intervju s članovima obitelji ili susjedima, te povežite intervju s prezentacijama.

Iskoristite biografije poznatih ljudi kao inspiraciju za učenička istraživanja budućih karijernih opcija.

Biologija i Tjelesno-zdravstveni odgoj

Raspravite s učenicima o tomu kakvo okružje najviše pogoduje radu i kako se može kreirati takvo okružje.

Dajte im zadatak da istraže zdravstvene usluge i programe očuvanja zdravlja u lokalnoj zajednici, te koja su to zanimanja koja su uključena u očuvanje zdravlja ljudi, kao i koje su vještine i znanja potrebite kako bi se radilo po takvim programima ili ustanovama.

Društvene discipline

Potaknite ih na istraživanje kako kontekst u kojem ljudi žive (urbano, ruralno, obiteljsko okružje...) utječe na izbor zanimanja u socijalnim skupinama.

Raspravljajte kako diskriminacija i stereotipi mogu utjecati na izbor zanimanja i razvoj karijere.

Radite na razvoju individualnih planova razvoja karijere.

Strani jezici

Potaknite učenike na raspitivanje o zanimanjima u kulturi iz koje uče jezik i na usporedbu rada profesionalaca u našoj i drugoj kulturi.

Potaknite ih na usvajanje termina na stranim jezicima iz područja odabira zanimanja i razvoja karijere.

Napišite s njima njihove vještine ili pripremite CV na stranome jeziku.

Umjetnost

Raspravljajte s učenicima o umjetničkim zanimanjima, odnosno što sve mogu raditi umjetnici i koja su znanja i vještine potrebne za bavljenje raznim područjima umjetnosti.

Pripremite s učenicima izložbu na temu "Zanimanja i karijera".

Matematika

Razgovarajte s učenicima kako su matematički elementi u funkciji niza zanimanja na konkretnim primjerima.

Naučite ih kako čitati podatke i grafikone i podatke u svezi s tržištem rada i zapošljavanja.

Uradite s njima malo istraživanje na temu iz karijerne orijentacije, pa statistički obradite podatke.

Predmeti iz prirodoslovlja

Raspravljajte na temu kako su tehnološke promjene doprinijele razvoju profesija, poslova i otvaranju novih zanimanja.

Pogledajte video s nekim znanstvenikom ili organizirajte posjet nekog znanstvenika od kojeg će naučiti više kako tehnološke promjene utječu na promjene u zanimanjima, npr. kako se hortikultura promijenila zbog ekologije uporabom ili zlouporabom pesticida).

3.1.2 PRIJEDLOZI RADIONICA ZA RAD NA PREDMETNOJ NASTAVI ILI NASTAVNIM SATIMA SATA RAZREDNIŠTVA

Svaka od predloženih radionica može biti izvođena u bilo kojem nastavnome predmetu.

Radionica 1: koje vještine koristimo svakodnevno

Prijegled

Pričom o jednom uspjehu iz svoga života, učenici će uvidjeti koje vještine posjeduju i kako su one povezane s odabirom budućega zanimanja.

Ciljevi

Učenici će moći prepoznati vještine koje posjeduju. Uvidjet će kako se vještine mogu razviti u školi, kući ili

U slobodnim aktivnostima te će povezati svoje vještine s izborom zanimanja.

Ciljna skupina: učenici završnih razreda osnovne škole

Opis vježbe

Svaki će učenik napisati kratki opis jednog svog uspješnoga događaja koji je organizirao samostalno ili u suradnji s drugima. To može biti neki doživljaj s obitelji, postignuće u školi ili nekoj drugoj aktivnosti i slično.

Podijelite učenike u parove. Prvi učenik iz para pročita svoju priču drugome. Drugi će u njoj pokušati prepoznati sve vještine prvoga učenika koje su bile potrebite za uspjeh. Nakon toga, drugi učenik izvijesti prvoga koje je vještine zapazio. Prvi učenik razmisli o njima i pokuša pronaći još situacija u kojima su mu te vještine koristile. Na kraju, prvi učenik zapiše one vještine u koje je siguran. Učenici promijene uloge. Drugi pročita priču prvome i neka nastave postupak.

Objasnite razredu kao se iste vještine, koje mogu biti korisne u različitim zanimanjima, zovu prenosive vještine. To su, primjerice organizacijske vještine, komunikacijske vještine, vještine analize i sinteze i sl. Pročitajte učenicima opis jednoga neuspješnog događaja. Zadaite učenicima pronalaženje vještina koje bi mogle ovaj neuspjeli događaj učiniti uspješnim.

Rasprava

- Koje su vještine potrebite u većini zanimanja (komunikacija, organizacija, planiranje i sl.)?
- Koliko su vještine važne u zanimanjima o kojima ste vi razmišljali? A koje su dodatne vještine potrebite?

Radionica 2: spoznaj svoje snage

Prijegled

Učenici će naučiti Gardnerovih sedam tipova inteligencije. Vježbom će spoznati svoje snage i uvidjeti kakav je odnos tipova inteligencije i odabira karijere.

Ciljevi

Učenici će spoznati svoje snage. Shvatit će kakva je veza između njihovih mogućnosti i postignuća, te mogućih zanimanja.

Ciljna skupina: učenici srednje škole

Gardnerovih sedam tipova inteligencije

Verbalna inteligencija – sposobnost lakog korištenja riječi i jezika, npr. pisci.

Logičko-matematička inteligencija – sposobnost korištenja brojeva i logičkog povezivanja, npr. znanstvenici.

Specijalna inteligencija – sposobnost prepoznavanja i stvaranja oblika, boja i dizajna, npr. crtači i fotografi.

Tjelesno-kineziološka inteligencija – sposobnost korištenja cijelog tijela za izražavanje osjećaja i ideja, npr. profesionalni sportaši i plesači.

Glazbena inteligencija – sposobnost uživanja u ritmu i glazbi, te u sviranju nekog instrumenta, npr. skladatelji i glazbenici.

Interpersonalna inteligencija – sposobnost dobre suradnje i razumijevanja drugih, npr. političari i prodavači.

Intrapersonalna inteligencija – sposobnost razumijevanja sebe, poznavanja svojih osobina i sposobnosti, npr. poduzetnici.

Nastavna priprava

Napišite Gardnerovih sedam tipova inteligencije na školsku ploču.

Opis vježbe

Pročitajte definicije sedam tipova inteligencije. Objasnite učenicima kako je svih sedam tipova inteligencije potrebno u svakodnevnom životu. Većina nas može odrediti u kojima smo od ovih sedam tipova jaki, a u kojima slabiji. Kada pročitate svaku definiciju, učenici će navesti sva zanimanja za koja misle da su povezana s tim tipom inteligencije. Zapišite ih na školsku ploču uz pojedini tip inteligencije.

Podijelite učenike u male skupine spram njihovim procjenama vlastitih snaga u naznačenim tipovima inteligencije. Svaka mala skupina, s obzirom na svoj preferirani tip inteligencije, izvodi neku aktivnost na temu o onečišćenju okoliša. Slijede mogući primjeri:

- Lingvistička inteligencija: učenici pišu članak o onečišćenju u gradu u kojem žive.
- Logičko-matematička inteligencija: učenici proučavaju uzroke i stupanj onečišćenja.
- Specijalna inteligencija: učenici fotografiraju najveće zagađivače ili otpade.
- Tjelesno-kinestetička inteligencija: učenici organiziraju timove za čišćenje okoliša.
- Glazbena inteligencija: učenici pišu pjesmu o onečišćenju okoliša.
- Interpersonalna inteligencija: učenici osnivaju udrugu za borbu protiv zagađivača okoliša.
- Intrapersonalna inteligencija: učenici razmišljaju o mogućnostima njihovoga doprinosa smanjenju onečišćenja okoliša.

rasprava

- Zašto je dobro poznavati tipove inteligencije i znati u kojima smo dobri?
- Kako to mijenja važnost pojma inteligencija?
- Kako vam ove spoznaje mogu pomoći u školi?
- Kako su vaši tipovi inteligencije povezani s vašim željenim zanimanjima?

Dodatna aktivnost

Neka učenici u malim skupinama prepričaju neki svoj doživljaj kada su uspješno primijenili neki od tipova inteligencije. Učenici će dobiti povratnu informaciju o vlastitim sposobnostima i snagama.

Radionica 3: istraživanje svijeta zanimanja

Ciljevi:

Sudionici razumiju informacije koje im se prezentiraju ili koje sami pronalaze. Znaju izdvojiti ključne pojmove prezentiranih informacija, odnosno znaju selektirati važne informacije.

Metode: analiza teksta, izrada cedulja s ključnim riječima

Ciljna skupina: Učenici završnih razreda osnovne škole

Opis aktivnosti:

- Sudionike podijeliti u tri skupine i dati im sljedeć naputak:
 “Svaki sudionik dobit će tekst (obrazac za kopiranje 3/1 i 3/2) koji treba brzo pregledati i pročitati. Svatko za sebe u tekstu prepoznaje i označava najvažnije tvrdnje o poslovanju, odnosno najvažnije zahtjeve za dati posao/zanimanje.”
- Zajednički zadatak za svaku skupinu jest usporediti i, po potrebi, napravi korekcije izdvojenih tvrdnji o poslovanju. Nakon toga se izdvojene tvrdnje, po kriterijima skupine, svrstavaju u nadređene pojmove iz teksta, odnosno izvodi se njihova ključna riječ (obrazac za kopiranje 4).
- Rezultati prvoga dijela zadatka provjeravaju se pomoću kontrolnih listova (obrasci za kopiranje 5/1 i 5/2), dok se rezultat drugoga dijela zadatka provjerava korištenjem obrasca za kopiranje 6.

Pitanja za raspravu:

- Što bi bile važne informacije o nekom zanimanju?
- Je li podjednako važno govoriti i o prednostima, ali i o nedostacima određenoga zanimanja?
- Što bi bili nedostaci određenoga zanimanja?

Dodatna aktivnost: Vodič za izbor srednje škole

Voditelj plenarno radi pregled “Vodiča za izbor srednje škole” (OKC Banja Luka izdaje Vodič svake godine, www.karijera.okcbl.org) za učenike završnih razreda osnovne škole s posebnim osvrtom na:

- prijedlog klasifikacije zanimanja sa strukovnim kompetencijama,
- prijedlog srednjega obrazovanja u BiH, zanimanja, skupnih zanimanja i strukovnih kvalifikacija.

Osvrt na radionicu:

Nužan preduvjet pravilne odluke o izboru zanimanja podrazumijeva da informacije o zanimanjima, bilo da su potpuno nove ili već raspoložive, treba prikupljati i obrađivati strukturirano vodeći računa o različitim čimbenicima i utjecajima.

Materijal za rad:

Kartice s različitim simbolima, olovke

Obrazac za kopiranje 3/1 i 3/2

Obrazac za kopiranje 4

Obrazac za kopiranje 5/1 i 5/2

Obrazac za kopiranje 6

“Vodič za izbor srednje škole“ za učenike završnih razreda osnovne škole (OKC Banja Luka)

Obrazac za kopiranje 3/1**Primjer: Izvješće menadžera hotela na brodu / “kvalifikacijski okvir“ hotelskoga menadžera**

Posao počinjem od ranog jutra mnogim brojkama jer se moraju provjeriti statistike od prethodnoga dana iz svih oblasti broda (barovi, restorani, trgovine, kasino). Potom se bavim aktualnim dnevnim planom i odlazim na jutarnju konferenciju gdje se sastajem sa šefovima službi iz oblasti hotela i razgovaram s njima o glavnim događajima za taj dan, kao i informacijama o VIP osobama koje su trenutačno na brodu. Slijedi sastanak s nautičarima i kapetanom. Tu je riječ o ruti broda – može li se ući u sve luke kako je planirano. Daljnji tijek radnoga dana prolazi u obavljanju prijepiske, kontrolnim obilascima palube, osobnim kontaktom s gostima hotela i prikupljanju komentara gostiju (prijedlozi, pohvale, kritike i sl.).

Prednosti moga zanimanja su: velike mogućnosti za napredovanje, kontakt s ljudima i visoka zarada. Osim toga, industrija odmora i razonode i dalje je gospodarska grana u ekspanziji koja je s toga relativno sigurna od kriza. Posjećujem i mnoge zanimljive zemlje. Saznajem dosta toga o drugim kulturama i, kada mi dnevni raspored dopusti, pratim goste u obilasku znamenitosti.

Postoji i tamna strana moga zanimanja. Morate biti svjesni kako na brodu nemate regulirano radno vrijeme, te morate stalno biti dostupni i često, više mjeseci, morate biti izvan kuće što gotovo onemogućuje uredan obiteljski život.

Obrazac za kopiranje 3/2**Primjer: Izvješće menadžera hotela na brodu / “opis posla“ hotelskoga menadžera**

Moje zanimanje pred mene postavlja mnoge zahtjeve: želju za uspostavljanjem kontakata, jezičnu spretnost, organizacijske sposobnosti, veliko opće znanje, poznavanje stranih jezika, oblike komuniciranja, strpljenje, spretnost u pregovaranju i sposobnost razmišljanja u kontekstima. Sposobnost timskoga rada i velika svijest o odgovornosti neizostavni su za uspješno obavljanje posla. Tjelesno moram biti u odličnoj kondiciji.

Odgovoran sam za oko 1.000 zaposlenih i do 4.000 gostiju.

Osim toga, u mojoj branši nikad nema života od stare slave. Usavršavanje u svim oblastima (motivacija zaposlenih, osobne obuke, menadžment kriznih situacija i sl.), neizostavne su ako želite ostati u vrhu. Osobno sam počeo nakon trogodišnje ugostiteljske škole kao hotelski administrator. Na svom putu do menadžera hotela nailazio sam kontinuirano na nastavnike, nadređene i kolege koji su prepoznali moje prednosti. Mladima bih u svezi s izborom zanimanja preporučio stjecanje što širega općeg obrazovanja, te donošenje odluke o zanimanju sukladno osobnim očekivanjima, interesima i dobrim stranama.

Obrazac za kopiranje 4

Kartica s ključnim riječima: hotelski menadžer na brodu za krstarenja

Obrazac za kopiranje 5/1 kontrolni list

Primjer: Izvješće hotelskoga menadžera na brodu / “kvalifikacijski okvir“ hotelskoga menadžera

Posao počinjem od ranoga jutra mnogim brojkama jer se moraju provjeriti statistike od prethodnoga dana iz svih oblasti broda (barovi, restorani, trgovine, kasino). Potom se bavim aktualnim dnevnim planom i odlazim na jutarnju konferenciju gdje se sastajem sa šefovima službi iz oblasti hotela i razgovaram s njima o glavnim događajima za taj dan, kao i informacijama o VIP osobama koje su trenutačno na brodu. Slijedi sastanak s nautičarima i kapetanom. Tu je riječ o ruti broda – može li se ući u sve luke kako je planirano. Daljnji tijek radnoga dana prolazi u obavljanju prijepiske, kontrolnim obilascima palube, osobnim kontaktom s gostima hotela i prikupljanju komentara gostiju (prijedlozi, pohvale, kritike i sl.).

Prednosti moga zanimanja su: velike mogućnosti za napredovanje, kontakt s ljudima i visoka zarada. Osim toga, industrija odmora i razonode i dalje je gospodarska grana u ekspanziji koja je s toga relativno sigurna od kriza. Posjećujem i mnoge zanimljive zemlje. Saznajem dosta toga o drugim kulturama i, kada mi dnevni raspored dopusti, pratim goste u obilasku znamenitosti.

Postoji i **tamna strana** moga zanimanja. Morate biti svjesni kako na brodu nemate regulirano radno vrijeme, te morate stalno biti dostupni i često, više mjeseci, morate biti izvan kuće što gotovo onemogućuje uredan obiteljski život.

Obrazac za kopiranje 5/2 kontrolni list

Primjer: Izvješće menadžera hotela na brodu / "opis posla" hotelskoga menadžera

Moje zanimanje pred mene postavlja mnoge **zahtjeve**: želju za uspostavljanjem kontakata, jezičnu spretnost, organizacijske sposobnosti, veliko opće znanje, poznavanje stranih jezika, oblike komunikacije, strpljenje, spretnost u pregovaranju i sposobnost razmišljanja u kontekstima. Sposobnost timskoga rada i velika svijest o odgovornosti neizostavni su za uspješno obavljanje posla. Tjelesno moram biti u odličnoj kondiciji. Odgovoran sam za oko 1.000 zaposlenih i do 4.000 gostiju.

Osim toga, u mojoj branši nikad nema života od stare slave. Usavršavanje u svim oblastima (motivacija zaposlenih, osobne obuke, menadžment kriznih situacija i sl.), neizostavne su ako želite ostati u vrhu. Osobno sam počeo nakon trogodišnje ugostiteljske škole kao hotelski administrator. Na svom putu do menadžera hotela nailazio sam kontinuirano na nastavnike, nadređene i kolege koji su prepoznali moje prednosti. Mladima bih u svezi s izborom zanimanja preporučio stjecanje što širega općeg obrazovanja, te donošenje odluke o zanimanju sukladno osobnim očekivanjima, interesima i dobrim stranama

Obrazac za kopiranje 6 / kontrolni list

Kartica s ključnim riječima: menadžer hotela na brodu za krstarenja

Posao: provjera statistika prijepiska izrada dnevnoga plana kontrolni obilasci jutarnja konferencija: šefovi službi kontakt s gostima hotela kapetan – ruta broda
Prednosti: dobri izgledi za napredovanje posao siguran od kriza kontakt s ljudima upoznavanje zanimljivih zemalja dobra zarada učenje
Tamne strane: nema reguliranoga radnog vremena obiteljski život gotovo nemoguć mjesecima odsutan

<p>Zahtjevi :</p> <p>želja za uspostavljanjem kontakata</p> <p>strpljenje</p> <p>jezična spretnost</p> <p>spretnost u pregovaranju</p> <p>organizacijska sposobnost</p> <p>razmišljanje u kontekstima</p> <p>široko opće obrazovanje</p> <p>sposobnost timskoga rada</p> <p>poznavanje stranih jezika</p> <p>svijest o odgovornosti</p> <p>dobra komunikacija</p> <p>odlična tjelesna kondicija</p>
<p>Usavršavanje :</p> <p>motivacija zaposlenih</p> <p>osobna usavršavanja</p> <p>menadžment kriznih situacija</p>
<p>Izbor zanimanja:</p> <p>široko opće obrazovanje</p> <p>odluka o zanimanju u suglasnosti s očekivanjima, interesima, prednostima</p>

Radionica 4: informiranje – moja samoprocjena informiranosti

Sažetak: Za uspješno rješavanje problema i donošenje odluka Eduard de Bono je razvio ideju o šest tipova mišljenja koje je metaforički predstavio sa šest šešira. Prvi u nizu jest bijeli šešir koji se odnosi na prikupljanje informacija i činjenica. Dakle, prije nego što krenete u akciju, stavite bijeli šešir na glavu i postavite sebi sljedeća pitanja: Koje informacije imam? Koje informacije mi nedostaju? Koje informacije bih htio imati? Kako da dobijem potrebne informacije?

Cilj radionice:

Ispitivanje osobne informiranosti i spremnosti učenika na aktivno sudjeluje u prikupljanju informacija o svijetu rada i zanimanjima.

Zadaci:

- Procjenjivanje osobne razine informiranosti o zanimanjima i svijetu rada na šaljiv način.
- Istraživanje razine informiranosti kroz igru otkrivanja.
- Stjecanje novih uvida i spoznaja osobnom refleksije i osobnim doživljajem.
- Poticanje učenika na učenje i istraživanje, te samostalno prikupljaje informacije o zanimanjima, školovanju i zaposlenju.

Ishodi učenja:

- Učenici razmatraju razinu svoje informiranosti.
- Učenici razmjenjuju iskustva i informacije o pojedinim zanimanjima.
- Učenici uviđaju važnost informiranja o zanimanjima i zahtjevima posla za osobni i profesionalni razvoj.
- Učenici su potaknuti na istraživanje i analitičko razmišljanje.

Ciljna skupina: Učenici srednje škole

OPIS AKTIVNOSTI:

UVODNI DIO NASTAVNOGA SATA– 10 minuta

1. Uvodna aktivnost – Vremenska prognoza

Oblici i tehnike rada: rad u plenumu, individualni rad, usmeno izlaganje nastavnika, skala procjene u formi meteorološkoga izvješća.

Opis aktivnosti: Nastavnik ukratko upoznaje učenike s temom o kojoj se raspravlja na nastavnome satu, a potom kaže učenicima kakko imaju zadatak razmisliti i pokušati procijeniti stupanj svoje informiranosti o svijetu rada i zanimanjima, obrazovnim mogućnostima, karijernim putovima, trendovima, stanju na tržištu rada... Svoju procjenu informiranosti trebaju izraziti putem meteorološkoga izvješća, npr. „promjenljivo oblačno s kratkim sunčanim intervalima“ ukoliko smatraju da nisu dovoljno informirani, ali ipak posjeduju određene informacije, ili „sunčano“ ukoliko smatraju kako imaju dosta informacija i sl.. Učenici izvješće slikovito predstavljaju na papiru i daju verbalni opis svoje procjene informiranosti, a potom lijepe izvješće na pripremljen pano pod nazivom Moja samoprocjena informiranosti.

Nastavnik sažima i naglašava zaključak o razini informiranosti učenika u vidu vremenske prognoze.

SREDIŠNJI DIO NASTAVNOGA SATA– 25 minuta

1. Igra Na čelu mi piše... – 15 minuta

Oblici i tehnike rada: kolektivni rad, individualni rad, postavljanje pitanja – otkrivalica

Opis aktivnosti: Nastavnik podijeli učenicima stikere i daje instrukciju kako svaki učenik treba na stikeru napisati jedno zanimanje, posao, profesiju – liječnik, mesar, novinar, učitelj... Učenici zapisuju zanimanja na stikerima, vodeći računa kako drugi ne vide to što su napisali. Svaki učenik stiker s napisanim zanimanjem lijepi na čelo učeniku s desne strane. Učenici sjede u krugu i svaki učenik treba imati na čelu stiker s određenim zanimanjem. Nastavnik konstatira kako u krugu ima liječnika, pravnika, majstora..., čitajući što je napisano na stikerima, a potom objašnjava način rada.

Učenici trebaju otkriti koje je njihovo zanimanje tako što će postavljati pitanja (Je li za moj posao potrebno visoko obrazovanje? Zahtjeva li moj posao spretnost prstiju?Uključuje li posao kojim se bavim rad sa novcem?). Na postavljena pitanja odgovaraju ostali učenici iz kruga. Učenik koji pogađa zanimanje, ima pravo postavljati pitanja sve dok ostali učenici odgovaraju sa „jeste“ na njegovo postavljeno pitanje. Kada učenik dobije odgovor „nije“, pravo na postavljanje pitanja dobiva sljedeći učenik, i tako redoslijedom. Nastavnik prekida igru kada dva do tri učenika pogode „svoje zanimanje“ (voditi računa o vremenskom okviru).

2. Osobni doživljaj i refleksija – 10 minuta

Oblici i tehnike rada: rad u plenumu, skupna rasprava

Opis aktivnosti: Nastavnik pitanjima potiče učenike na raspravu. Prijedlozi pitanja: Kako ste se osjećali u ovoj vežbi? Je li bilo teško smišljati pitanja o obilježjima zanimanja koja su vam ispisana na stikeru? Jeste li ste na ovaj način otkrili nešto novo u svezi sa zanimanjem koje je spomenuto u krugu? Mislite li kako imate dovoljno informacija o zanimanjima koja vas interesuju? Mislite li kako se trebate dodatno informirati o zanimanjima? Imate li ideju o tomu kako biste se mogli bolje informirati? Trebate li se informirati samo o zanimanjima koja vas interesuju ili i o drugim zanimanjima? Mislite li kako se vaša razina informiranosti promijenila nakon ove aktivnosti? Je li se „vremenska prognoza“ popravila?

Nastavnik se oslanja na zapažanja učenika sumirajući ih i komentirajući kako je cilj aktivnosti bio istražiti razine njihove informiranosti o različitim zanimanjima.

ZAVRŠNI DIO NASTAVNOGA SATA– 10 minuta

1. Pitam se, pitam te – 5 minuta

Oblici i tehnike rada: rad u plenumu, usmeno izlaganje nastavnika, istraživački domaći uradak – intervju

Opis aktivnosti: Nastavnik upućuje učenike na mini istraživanje o informiranosti mladih dajući im orijentacijska pitanja za istraživanje. Njihov zadatak jest provesti intervju sa svojim vršnjacima do sljedećega nastavnoga sata i da zabilježe i analiziraju sljedeće:

- Kako se mladi najčešće informiraju o obrazovanju, usavršavanju i zapošljavanju?
- Koji izvori informiranja su najpopularniji, najdostupniji, najpouzdaniji, najkorisniji...?
- Koje informacije nedostaju mladima u svezi s planiranjem karijere?
- Što je funkcionalno, korisno za mlade kada su u pitanju institucije koje pružaju potrebite informacije? Što nedostaje?
- Koje mjere treba poduzeti za poboljšanje informiranosti mladih?

2. Evaluacija / izlaznica – 5 minuta

Oblici i tehnike rada: individualni rad, evaluacija

Nastavnik podijeli učenicima kartice „izlaznice“. Učenici trebaju napisati svoja zapažanja o održanoj radionici. Svoje „izlaznice“ daju nastavniku tijekom odlaska iz učionice.

Materijal za rad: papiri A4 formata, flomasteri, pak papir (1 komad), stikeri

Prilog 1 – izlaznica

Najjače zapažanje s radionice
Najkorisnija informacija
Najdosadniji dio

Napomena:

Na sljedećem nastavnome satu učenici trebaju donijeti rezultate anketa koje su proveli. Nastavnik treba zajedno s njima sažima rezultate i potaknuti raspravu o mogućnostima informiranja u svezi sa svijetom rada i nastavkom školovanja u BiH.

Radionica 5: koji su moji interesi

Ishodi učenja: U vježbi će učenici razmišljati o svojim interesima i pokušati ih povezati s budućim zanimanjem.

Ciljna skupina: Učenici završnih razreda osnovne škole i svih razreda srednje škole

Ciljevi: Učenici će shvatiti kakvu ulogu imaju njihovi interesi u donošenju profesionalnih odluka.

Nastavna priprema:

Na školskoj ploči nacrtajte tablicu poput prikazane u prilogu 1. Za početak naslovite samo prvu kolonu (aktivnosti).

Opis vježbe

Neka učenici, svaki za sebe, u prvu kolonu tablice napišu najviše 20 aktivnosti koje vole (Prilog 1). To mogu biti odlasci u kino, čitanje knjiga, razni sportovi, izlasci u grad, planinarenje, slikanje, sviranje i sl.

Označite drugu kolonu sa D/S. Neka učenici označe za svaku od aktivnosti obavljaju li je samostalno (S) ili u društvu (D). Treću kolonu označite sa KM. Neka učenici u toj koloni označe one aktivnosti za koje im treba više od 5 KM. Zadnja će kolona označavati učestalost bavljenja određenom aktivnošću. Ako učenici određenu aktivnost izvode barem jednom mjesečno, trebaju uz nju stave kvačicu.

Podijelite razred na male skupine. Svaki učenik treba kazati drugima što je ovom vježbom naučio o sebi.

Nakon toga, potaknite učenike na razmišljanje koje bi zanimanje moglo zadovoljiti njihove interese.

PRILOG 1 – tablica interesa

20 stvari koje volim raditi

Aktivnosti	D/S	KM	Ö
1. _____			
2. _____			
3. _____			
4. _____			
...			
20. _____			

Rasprava

Potom potaknite i vodite raspravu s učenicima o sljedećim pitanjima:

- Zašto je važno uzeti u obzir vlastite interese kada razmišljate o svom budućem zaposlenju?
- Ulaze li vaši interesi u skupinu aktivnosti poput rada s ljudima, rada sa stvarima (strojevima) ili rada s podacima i idejama? Što vam to govori o vašem izboru zanimanja?

Rad s podacima i idejama

Ako volite raditi s podacima i idejama, skupljati i usvajati informacije čitajući ili izvodeći eksperimente, možda biste voljeli obavljati neki istraživački posao.

Time biste možda otkrili nove načine proizvodnje ili usavršili postojeću tehnologiju. Mogli biste dizajnirati, pisati ili crtati kako biste izrazili svoje ideje.

Rad s ljudima

Ako volite raditi s ljudima, možda biste mogli naći zanimanje u kojem biste poučavali druge, objašnjavali im ili pokazivali kako što uraditi, davali im savjete, pomagali ljudima s problemima ili

skrbili se za druge. Možda biste mogli predvoditi druge i utjecati na njihovo mišljenje ili organizirati aktivnosti drugih.

Rad sa stvarima

Ako volite raditi sa strojevima ili alatima, možda bi vam odgovaralo neko od zanimanja u kojima popravljate i održavate strojeve ili usklađujete njihov rad, izrađujete konkretan proizvod ili upravljate raznim vozilima.

Dodatne aktivnosti

1. Svaki učenik treba napraviti listu mogućih zanimanja uzimajući u obzir osobne interese i pobrojane skupine zanimanja.
2. Učenicima predstaviti web sajt karijera.okcbl.org, i način korištenja sajta. Neka svaki učenik popuni upitnike interesa i sposobnosti, te usporedi dobivene rezultate s onima na svojoj listi mogućih zanimanja koju je sastavio. Potaknuti raspravu s učenicima o tomu jesu li su podudarne liste zanimanja, zbog čega možda nisu i gdje misle da su pogriješili u samoprocjeni.

Radionica 6: TKO SAM JA? – SAMOPROCJENA ZNANJA I VJEŠTINA

Kompetencije za 21. stoljeće

Cilj aktivnosti:

Samoprocjena znanja i vještina potrebitih za učenje i rad

Zadaci:

- potaknuti učenike na analitičko razmišljanje o kvaliteti osobnih znanja i vještina, kao i o njihovoj usuglašenosti s kompetencijama potrebitim za obavljanje određenoga posla;
- razvijati svijest kod učenika o potrebi planiranja karijere.

Ishodi učenja:

Na kraju ove aktivnosti, učenici će biti upoznati s kompetencijama koje se smatraju ključnima u 21. stoljeću i moći će jasno povezati interese s određenim znanjima i vještinama. Također, izvršit će samoprocjenu razine razvijenosti svojih znanja i vještina potrebitih za željeno zanimanje, te potrebu za daljnjim usavršavanjem.

Materijal za rad:

- radni listovi (Prilog 1, Prilog 2, Prilog 3);
- poster, flomasteri;
- evaluacijski listići za učenike.

Oblik rada: individualni / skupni

Ciljna skupina: učenici svih razreda srednje škole

Opis aktivnosti:

Prvi korak

U uvodnom dijelu radionice nastavnik organizira igru u kojoj zanimanje treba pronaći svoj opis. Odnosno, svaki učenik dobiva karticu na kojoj se nalazi naziv nekoga zanimanja ili njegov opis. Igra je gotova kada svaki učenik pronađe opis svoga zanimanja, tj. poveže opis nekoga zanimanja s odgovarajućim nazivom. Cilj aktivnosti jeste uvesti učenike kroz igru u temu pa sukladno tomu nastavnik može birati neka neobična zanimanja i kreativne opise. U Prilogu 1 dan je prijedlog mogućih zanimanja za ovu igru.

Nastavnik: okuplja i organizira učenike i daje naputke za igru.

Učenici: komuniciraju i istražuju odnos zanimanja i opisa.

Drugi korak

Središnji dio radionice posvećen je kompetencijama potrebitim za učenje i rad. Nastavnik učenicima uručuje upitnik s instrukcijom za rad (Prilog 2). Upitnik sadržava pet kolona. Prva kolona odnosi se na popis znanja i vještina koje se smatraju važnima za učenje i rad. Kako bi se otklonile eventualne nedoumice o sadržaju kompetencijanalazi se u drugom stupcu njihov opis. Kada učenici pročitaju ime i opis jedne kompetencije prelaze na treći stupac u kojoj se s *jeste* ili *nije* izjašnjavaju o njezinoj važnosti za buduće zanimanje. Potom, u četvrtoj koloni procjenjuju posjeduju li određene kompetencije, a u petom stupcu analiziraju imaju li prostora za unapređenje vlastitoga znanja.

Učenici mogu imati nedoumice u svezi s povezanošću nekoga znanja i buduće profesije, a uloga nastavnika jest pomoći im u tome. Pružiti pomoć ne znači i dati odgovor. Često će biti potrebno dodatno informiranje i prikupljanje podataka o nekom poslu – što i jest cilj aktivnosti. Ono što bi mogao biti problem jest stav o tomu kako netko posjeduje određenu kompetenciju ne smatrajući kako ima potrebe za daljnjim razvojem. U tom slučaju nastavnik bi trebao ukazati učenicima na načelo cjeloživotnoga učenja.

Nastavnik: uručuje zadatak; daje naputke; pruža potporu i potiče karijerno informiranje.

Učenici: rade na zadatku; analiziraju svoje dobre i manje dobre strane; planiraju dodatno informiranje.

Treći korak

Oslanjajući se na prethodnu aktivnost i tablicu u kojoj su opisane kompetencije, učenici dobivaju zadatak proučiti tri zanimanja, a potom i da odrediti koja su znanja i vještine nužne za njihovo obavljanje (Prilog 3). Učenici rade u skupinama, a nakon toga slijede skupne rasprave, te izlažu i uspoređuju rezultate rada.

Nastavnik: uručuje zadatak; daje naputke; koordinira aktivnosti skupina.

Učenici: rade na zadatku; izlažu; analiziraju.

Četvrti korak

Završna aktivnost u kojoj nastavnik sažima sve aktivnosti posebice imajući u vidu kako još jednom naglasiti o postojanju stalne potrebe za unapređenjem vlastitoga znanja i vještina jer je to ono što poslodavci vrednuju, odnosno plaćaju.

Nastavnik: sažima aktivnosti; provodi anketu učenika; upućuje na dodatne izvore.

Učenici: slušaju; vrše evaluaciju aktivnosti.

Dodatni naputci:

Nastavnik usmjerava učenike na istraživanje znanja i vještine potrebitih tijekom obavljanja nekoga posla tako što će biti dodatno informirati i vidjeti na koji način jest to uređeno u svijetu rada zemalja Europske unije:

<https://ec.europa.eu/ploteus/sr>

Također, učenici mogu korisne podatke o svojim budućim zanimanjima pronaći i na web stranicama OKC karijera: karijera.okcbl.org

PRILOG 1**KARTICE ZA IGRU**

ZANIMANJE	OPIS
Ronitelj	Uvijek je maskiran i šuti dok radi.
Sladoledar	Posao mu je dobar jer ga djeca vole – radi više ljeti, a nešto manje zimi.
Balerina	Vrti se kao čigra – i rukama i nogama zna pričati.
Babica	Svi se s njom na početku upoznaju, koje se nikad ne sjećaju.
Taksist	Taj mnoge preveze i žedne i gladne, a svi ga na kraju nagrade.
Guslar	Ima memorirane sve audio-zapise nacionalne povijesti.
Klaun	Ne pije, a nos mu je crven. Ne smije se, a ima osmijeh na licu.
Krojač	Svima mjeru uzima.
Ministrica	Ima izvršnu riječ i u kući i izvan kuće.
Kovač	Igra se sa vatrom, a u ruci ima čekić.
Astronaut	Radi na velikim visinama – do kojih se brzo uspinje, a još brže spušta.
Dimnjačar	Izgleda kao rudar, a ne radi u rudniku.

PRILOG 2

Prvo razmisli o svom mogućem budućem zanimanju, a obrati obrati pozornost na prvi red u tablici koja slijedi. Svaka kompetencija ima svoj opis, a tvoj zadatak jest razmisliti, a potom i da zaokružiti "jeste" ili "nije" lvažna za tvoj budući posao, posjeduješ li ih te bi li je mogao još unaprijediti.

Moje buduće zanimanje _____

KOMPETENCIJA	OPIS	VAŽNO JE ZA POSAO	JA JU POSJEDUJEM	TREBAM JE RAZVIJATI
Materinski jezik	Sustav znakovlja koji omogućuje komunikaciju među ljudima, odnosno izražavanje misli i osjećanja.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Strani jezik / jezici	Sustav znakovlja koji omogućuje razvitak društvenoga života s ljudima izvan zajednice materinskoga jezika.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Središnji nastavni predmeti	Skupina nastavnih predmeta važnih za neko zanimanje, polaganje prijamnoga ispita ili studiranje.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Kritičko mišljenje i rješavanje problema	Podrazumijeva: argumentiranje, razlikovanje važnoga od nevažnoga, točnog od netočnoga, predviđanje posljedica, razmatranje problema iz svih kutova, vrednovanje, analizu, sintezu, rješenje problema, postavljanje upita, zaključivanje, klasificiranje.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Financijska, ekonomska i poslovna pismenost	Vođenje osobnih financija, donošenje poslovnih odluka, razumijevanje uloge ekonomije u društvu.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Demokracija i građanska prava	Svijest o osnovama i načelima funkcioniranja demokratski uređenoga društva s razumijevanjem položaja pojedinca u zajednici jednakopravnih.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije

Zdravstvena osviještenost	Održavanje osobne higijene, njega tijela, zdravi životni stilovi (ishrana, rekreacija, zaštita od spolno prenosivih bolesti, prevencija).	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Kreativnost i inovativnost	Podrazumijeva primjenu osobnih ideja i originalnih rješenja za složene probleme.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Komunikacija	Podrazumijeva sposobnost kreiranja poruke nekim sustavom znakovlja, njezino prenošenje odgovarajućim kanalom komunikacije, kao i primanje iste s razumijevanjem i odgovorom na nju.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Suradnja i timski rad	Odnosi se na vještine kao što su pregovaranje, rješavanje konflikata, dogovor u svezi s onim što se mora uraditi, raspodjela zadataka, slušanje ideja drugih i integracija ideja u koherentnu cjelinu.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Digitalno opismenjavanje	Uključuje samouvjerenost i kritičku uporabu informacijsko-komunikacijskih tehnologija za učenje, rad, komunikaciju i u slobodno vrijeme.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Medijsko opismenjavanje	Poznavanje različitih medija, shvaćanje njihove uloge, razumijevanje i vrednovanje medijskih poruka, kreiranje medijske poruke.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Fleksibilnost i prilagodljivost	Prihvatanje uvjeta, tuđih mišljenja, premošćivanje osobnih predrasuda, prihvaćanje postojećih uvjeta rada.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Kroskulturalne vještine	Svijest o kulturnim različitostima, poznavanje i uvažavanje drugih kulturnih obrazaca.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije
Znanje o tomu kako se uči	Svijest o metodama i tehnikama koje omogućuju samostalno usvajanje znanja s razumijevanjem, cjeloživotno učenje.	Jeste Nije	Jeste Nije	Jeste Nije

Liderstvo i odgovornost	Oblici ponašanja pojedinaca koji usmjeravaju aktivnosti neke skupine u pravcu ostvarenja zajedničkoga cilja.	Jeste	Nije	Jeste	Nije	Jeste	Nije
Mobilnost	Pokretljivost, kako teritorijalna tako i profesionalna.	Jeste	Nije	Jeste	Nije	Jeste	Nije
Poduzetnost, poduzetnički duh, osobni menadžment	Planska realizacija nekoga pothvata u cilju ostvarenja neke vrste dobiti; upravljanje osobnim potencijalima.	Jeste	Nije	Jeste	Nije	Jeste	Nije

PRILOG 3

Što rade i koje su im radne obveze

Pozorno pročitajte opise prikazanih zanimanja, a potom pokušajte odrediti koje su sve kompetencije potrebite za obavljanje poslova.

Građevinski inženjer

Građevinski inženjeri planiraju, dizajniraju, razrađuju i upravljaju projektima za izgradnju ili popravak zgrada, zemljanih radova, trafostanica, puteva, zračnih luka, željeznica, infrastrukture za brzi transport (brze pruge, metro), mostova, tunela, kanala, brana, pristaništa i popratne infrastrukture, kao i sustava koji se odnose na usluge prijevoza, autoputeva, distribucije vode i sustava za odlaganje otpada i otpadnih voda. Građevinski inženjeri mogu, također, biti specijalizirani za analizu građevinskih temelja, inspekciju zgrada i infrastrukture, procjenu, geomatiku i općinsko planiranje.

Odgovornik

Odgovornici planiraju i organiziraju aktivnosti za djecu predškolskoga uzrasta, predvode djecu u aktivnostima kako bi stimulirali i pospješili njihov intelektualni, tjelesni i emocionalni razvoj. Predvode djecu u aktivnostima pričanjem priča, učenje pjesmica, demonstraciju uporabe jednostavnih glazbenih instrumenata, pripremu materijala za ručni rad i demonstraciju njihove uporabe, stvaranje prigoda za kreativnim izražavanjem u medijskoj umjetnosti, scenski nastup, glazbu i tjelesni pokret / fitness. Oni su zaposleni u centrima za skrb djece, predškolskim ustanovama, produženim boravcima, školama, školama za rano obrazovanje, agencijama za natprosječno nadarenu djecu i djecu s posebnim potrebama.

Administrator sustava

Administratori sustava održavaju, rješavaju nastale probleme i administriraju uporabu računarskih mreža lokalnih (LAN) i mreža širega dometa (WAN), servera i mreža, računarske stanice, konekciju na internet i perifernu opremu. Procjenjuju i instaliraju računarski hardver, softver za mrežu, softver za operativne sustave i softverske aplikacije. Upravljaju glavnim konzolama kako bi nadgledali funkcioniranje računarskih sustava i mreža. Osiguravaju usluge rješavanja problema korisnicima mreže. Instaliraju, održavaju, rješavaju probleme i unapređuju hardver i softver mrežnoga servera. Provode testiranje i izvode kontrole sigurnosti i kvalitete.

(Opisi zanimanja navedeni po: Human Resources and Skills Development Canada www.hrsc.gc.ca)

4. KOMPONENTA ANTIKORUPCIJA

Svako društvo, u bilo kojoj fazi razvitka, stvara niz ustanova i običaja koji zajednički služe kao sustav društvenoga integriteta (Pope, 2000:8). Malo njih su kao takvi svjesno razvijeni, a većini jest potrebna dorada. Postoji potreba ujedinjenja pojedinaca, zajednica i država u borbi protiv korupcije – demokracija ima potrebu za tim. Prioritet treba biti smanjenje mogućnosti kako korupcija uopće i nastane, što treba biti ukorijenjeno u stavovima i očekivanjima svake osobe. Demokraciju treba obilježavati transparentnost i posvećenost transparentnosti. Suvremena je tehnološka kultura dala preveliku važnost potrošnji i posjedovanju dobara (Sanches u Pope, 2000:10). Osobni uspjeh i ugled mjere se sve više materijalnim bogatstvom, a ne doprinosom pojedinca društvenoj zajednici. Zadatak obrazovanja jest, između ostaloga, poučavati o građanskoj odgovornosti i njegovati opredjeljenje za ono što je društveno korisno. Materijalno bogatstvo treba biti mladima predstavljeno kao vrijednost niže kategorije u usporedbi s blagostanjem građanskoga života. Kako je naznačeno u Antikorupcijskom priručniku, društveni kapital treba prevladati financijski kapital jer kultura okrenuta isključivo gomilanju materijalnoga bogatstva predstavlja plodno tlo za razvoj korupcije.

U Strategiji za borbu protiv korupcije stoji kako "sve osnovne i srednje škole i sveučilišta trebaju imati u svojim nastavnim planovima i programima jednoobrazne programe obuke u oblasti etike i borbe protiv korupcije". Postoji potreba za dobivanjem dovoljne sustavne informacije o borbi protiv korupcije u školi, zajednici i da znanje koje eventualno imaju o ovoj problematici ne crpe ponajviše iz medija. Mladi mogu oformiti stav kao je korupcija neizbježna. Takav je *fatalistički stav* (Getoš, Čupić, Mihaljević 2011:101) vrlo opasan jer ukoliko mladi smatraju kako se protiv korupcije ne može boriti, tada padaju u stanje apatije i potpune ravnodušnosti spram problem koji se može riješiti potpuno suprotnim načinom djelovanja, odnosno informiranjem i aktivnim zalaganjem svih građana.

„Korupcija je prepreka temeljnom ljudskom pravu na obrazovanje.“ (Gareth Sweeney)

Korupcija jest rasprostranjena pojava i prisutna je svugdje. Pod korupcijom treba podrazumijevati ne samo zlouporabu javnih i ekonomskih funkcija i ovlaštenja od službenika zaposlenih u javnom sektoru te imajući u vidu kako se procesi tranzicije prenose na privatni sektor određenim poslovima koji su ranije bili u isključivoj nadležnosti države, a pojam korupcije treba proširiti i na koruptivno ponašanje u privatnom sektoru, dakle i izvan javnih službi ili u svezi s njima, misli više autora kao što su Đokić, Ščekić, Korać.

Dakle, korupcija nije samo situacija kada javni službenici zloupotrebljavaju svoj položaj, već su to sve situacije zlouporabe svoga položaja kad god je moguće steći laku zaradu (Pope, 2000:15):

- Privatno tutorstvo, odnosno privatni sati koji utječu na kvalitetu nastave u redovitome procesu.
- Plaćanje mita za upis studenata na fakultet (Istočna Europa).
- Plaćanje za osiguranje smještaja u studentskome domu (Rumunjska).
- Davanje poklona i nuđenje usluga nastavnicima kako bi njihovo dijete dobilo višu ocjenu ili kako bi odgodili ispit.
- Narušavanje jednakosti u obrazovnom sustavu – osiguravanje uspjeha temeljenoga na socio-ekonomskom statusu, obiteljskim vezama ili pripadnosti nekoj od društvenih kategorija, a ne na sposobnostima i zalaganju.

4.1 PRIJEDLOZI ZA RAD S UČENICIMA NA REALIZACIJI ISHODA UČENJA I POKAZATELJA ZA KOMPONENTU ANTIKORUPCIJA

Antikorupcijsko obrazovanje u školama može biti formalnoga i neformalnoga karaktera, a ostvaruje se metodama iskustvenoga, praktičnog, društvenom životu orijentiranoga učenja u školi i društvenoj sredini, te može voditi ka razvitku kvalitetnoga civilnog društva s visoko razvijenom građanskom svijesti i građanskom kulturom. Cilj svake aktivnosti jest povećanje netolerantnosti na korupciju.

Primjer 1:

Unutar više nastavnih sati u različitim nastavnim predmetima moguće je organizirati **raspravu, radionice** i poticati raspravu na temu koje su u svezi s građanskim društvom, korupcijom, etičnošću, pravednošću, razvitkom svijesti o pravima, dužnostima i odgovornostima pojedinaca, jednakosti u društvu, poštivanjem zakona, integriteta, društvenom odgovornošću, transparentnosti i sl. Učenici se dovode u situacije u kojima promišljaju, prosuđuju, procjenjuju, rješavaju moralne nedoumice, osvjedočuju se osobnim djelovanjem i na taj način razvijaju svoje stavove i vrijednosti. Temeljem upita, odgovora i iskustava vodi nastavnik učenika ka stvaranju vlastitih zaključaka. Mogu se povezati s temama koje neposredno utječu na učenike, kao što su:

- za 6. razred: Treba li šaptati školskome prijatelju?
- za 6. i 9. razred: Koja je svrha školskih pravila i zašto postoje sankcije za kršenje istih?
- za 9. razred: Smatrate li prepisivanje neetičnim? Treba li dozvoliti školskom prijatelju prepisivanje tijekom maturalnoga ispita? Favoriziranje učenika, članova neke izvannastavne aktivnosti u školi, te zaključivanje više ocjene zbog toga je prihvatljivo? Upis željene škole jest važan, te su zbog toga roditelji dužni pronaći način i upisati me u školu?
- za srednju školu: na koji način možeš sudjelovati u kreiranju i provedbi demokratskih načela u školi i široj zajednici?

Radionice mogu uključivati i igre simulacija, simulirani sudski postupak. Učenicima treba pokazati i pozitivne primjere iz prakse uspješne borbe protiv korupcije, kako iz svoje zemlje, tako i iz ostalih država. Ukoliko je moguće treba organizirati neke od radionica sa sudjelovanjem roditelja.

Primjer 2:

Učenici mogu istraživati na teme i o problematici korupcije na nastavnim satima jezika, povijesti, sociologije, sigurnosti demokratskoga društva, civilnoga i građanskoga društva. Prikupljaju relevantne informacije o slučajevima korupcije iz različitih izvora. Analiziraju ih kroz povijesni razvitak društva. Donose logičke zaključke i naznačuju konkretne tekstualne ili druge činjenice koje mogu poslužiti u svrhu dokaza. Argumentiraju zaključke donesene temeljem zakona i činjenica. Procjenjuju primjenljivost postojećih antikoruptivnih zakona i najbolje prakse u državi i u svijetu. Prezentiraju svoje zaključke učenicima u razredu. Učenici mogu sudjelovati u: pisanju peticije, izradbi upitnika za provedbu ankete ciljnih skupina o štetnim pojavama korupcije, analizirati predrasude i događaje u vlastitom okružju i sl.

Primjer 3:

U školskim prostorijama može biti **organiziran "antikorupcijski nastavni sat"** gdje će učenici imati prigodu za nadogradnjom znanja i stavova o problemu korupcije.

Po završetku održanoga "antikorupcijskog nastavnoga sata" u razgovoru ili provedbom ankete može biti ispitan stav učenika o edukaciji, kao mjeri prevencije korupcije, o najčešćim izvorima informiranja o istome, te o percipiranoj korisnosti takovih nastavnih sati u cilju širenja njihovoga dosadašnjeg znanja na tu temu.

Primjer 4:

Škola može **obilježiti Međunarodni dan borbe protiv korupcije** (9. prosinca). Jedan od načina jest upoznavanje **učenika s radom institucija** koje rade na suzbijanju korupcije **posjetom** istima (Ministarstvu unutarnjih poslova, Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, Antikorupcijskoj mreži organizacija civilnoga društva u BiH Transparency International BiH, Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije i sl.).

Primjer 5:

Nastavnici i učenici tijekom dana borbe protiv korupcije u obrazovanju temeljem dobivenih informacija na "antikorupcijskomu nastavnom satu" mogu **izrađivati i distribuirati informativne materijale "U znanju je razlika!" (brošure, flajere, prospekte, postere)** koji sadržavaju osnovne podatke o korupciji, krivičnim djelima s elementima korupcije, kao i načinima na koje građani mogu nadležnim organima prijaviti sumnje u postojanje koruptivnih radnji, brojeve telefona svih državnih organa koji imaju otvorenu telefonsku liniju za prijavu korupcije.

Primjer 6:

Na nastavnome satu jezika **organizirati natjecanje "Ili uči, ili idi kući"** na temu borbe protiv korupcije u obrazovanju gdje će učenici sudjelovati pisanjem eseja. Proglašene **najbolje eseje objaviti u školskim novinama**.

Primjer 7:

Nastavnici i učenici mogu provesti edukativno-promotivnu **antikorupcijsku kampanju Dani antikorupcije "Moje NE korupciji" u svojoj školi, a i drugim školama**. Učenici zajedno s nastavnim osobljem osmišljavaju naziv za kampanju i konkretan njezin sadržaj, vrijeme trajanja i druge detalje. Kampanja može uključiti i predstavnike relevantnih institucija⁶, organizacija i druge⁷ koji mogu pomoći u cilju realizacije kampanje. Unutar kampanje može biti organizirano više različitih aktivnosti.

Primjer 8:

Organizirati **školsku izložbu učeničkih likovnih radova** na temu borbe protiv korupcije (ili **stripova** s glavnim junacima koji se uspješno bore protiv korupcije).

Najbolje **radove objaviti** na web stranici u informativnom materijalu, brošuri koja će biti podijeljena

⁶ Hrvatska Vlada je započela antikorupcijsku kampanju pod sloganom "Korupcija - to nisam ja" 2009. godine. Cilj kampanje jest podizanje javne svijesti o štetnosti korupcije i uključivanje građana u različite oblike njezinoga suzbijanja. Jedna od promotivnih aktivnosti jest i obilazak škola i edukacija učenika i nastavnika o problemu korupcije.

⁷ Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo pravosuđa, sudci, predstavnici APIK-a, Ministarstvo za obrazovanje, znanost i mlade, te nevladine organizacije ACCOUNT-a, Transparency International BiH, fakulteti i sl.

tijekom kampanje.

Primjer 9:

Izraditi **promotivni materijal** za potrebe kampanje. Mogu se **izraditi bedževi, notesi, cekeri** s antikorupcijskom porukom koja će biti podijeljena na ulici prolaznicima ili na štandu kod škole.

Primjer 10:

Predmetni nastavnici unutar više nastavnih predmeta mogu s učenicima raditi na projektu predstavljanja i približavanja problema korupcije i njezine štetnosti za društvo, a jedna od ideja na koji način realizirati jeste i **snimanje videa, kratkoga filma na stranome jeziku ili izrada animiranoga spota**. S obzirom kako većina učenika posjeduje mobilne telefone s video kamerama, to nije teško izvesti. Time učenici dobivaju praktične vještine i znanja iz stvaranja video materijala i usavršavaju metode pričanja priče koristeći slike, zvuk i pokret u svezi s temama od važnosti u postizanju ciljeva promidžbe antikoruptivnoga ponašanja. Nastavnici jezika mogu učenicima pomoći u osmišljavanju i pisanju scenarija na nastavnim satima glazbene kulture osmišljavanjem glazbene podloge, na nastavnim satima informatike upoznavanjem s programima i alatima koji su dostupni za izradu video snimke i sl.

Primjer 11:

Organizirati **gostovanja u radio i TV emisijama** u kojima će biti govora o aktivnostima nastavnika i učenika tijekom kampanje antikorupcijskih dana. U TV emisiji može biti prikazan snimljeni spot.

Primjer 12:

Uraditi **antikoruptivni pano** koji će stalno stajati u školskome holu na vidnome mjestu. Isti može sadržavati flajere s osnovnim informacijama o korupciji, najbolje učeničke likovne radove i eseje, primjere promotivnoga materijala, novinske članke koji govore na temu kampanje u školi, slike koje su zabilježile aktivnosti učenika i nastavnika tijekom provedbe kampanje.

Primjer 13:

Jedan od načina na koji mladi ljudi mogu predstaviti reakcije na aktualne društvene probleme jest sudjelovanje ili osmišljavanje teme i načina prenošenja problema održavanjem **predstave u školi**. Na nastavnim satima jezika može biti napisan scenarij za predstavu, na nastavnim satima glazbene kulture osmisliti glazbenu podlogu za predstavu, a na nastavnim satima tjelesn-zdravstvenoga odgoja i dramske izvannastavne aktivnosti određena koreografija.

Primjer 14:

Učenici skupa sa svojim nastavnicima mogu izraditi **web stranicu** ili raditi na školskoj web stranici, dodati novu rubriku, strateški prikazati važne informacije i ojačati razumijevanje problematike kako bi promovirali antikoruptivno ponašanje. Nastavnici jezika mogu pomoći učenicima u odabiru eseja na zadanu temu, nastavnici likovne kulture u izradi slika, fotografija koje će biti postavljene na web stranici, te ostali nastavnici mogu doprinijeti aktivnostima i projektima u cilju borbe protiv korupcije i osiguranja građanskoga društva.

Primjer 15:

Učenci se ohrabruju u zalaganju podizanja svijesti o problemu korupcije i **putom društvenih mreža i**

drugih medija koristeći kreativne proizvode iz samostalnoga rada. Učenici **koriste suvremenu tehnologiju** u objavi svojih radova u svrhu borbe protiv korupcije, plagijarizma, te ostvarivanja interakcije i suradnje s drugima.

Primjer 16:

Učenici skupa sa svojim nastavnicima mogu **organizirati različite događaje koji imaju cilj osudu neetičnoga ponašanja, akcije**, sajmove na trgu, aktivnosti ispred škole doprinoseći razvoju svijesti o ovom problemu, kako među drugim učenicima i nastavnicima, tako i među članovima uže i šire lokalne zajednice, ali i poticanju aktivizma i volonterizma među njima, primjerice sudjelovanjem u projektu 'Građanin'; izradom plakata na temu o važnosti transparentnoga izbora Vijeća učenika škole i Vijeća roditelja škole; igre simulacija, akcije solidarnosti razrednoga odjela, škole; obilježavanje prigodnih događanja, važnih datuma; uključivanje vršnjačkoga učenja o problemu podmićivanja učenika drugih škola; posjeta relevantnim vladinim i nevladinim institucijama koje imaju cilj borbu protiv korupcije i sudjelovanje u njihovim projektima, treninzima, znanstvenim skupovima; organiziranje rasprave s učenicima drugih škola na temu je li neetično plaćati instrukcije nastavnicima koji su nam predavači; prirediti izložbu slika i crteža učenika više škola; pokrenuti školske novine i sl.

Primjer 17:

Učenici skupa s nastavnicima mogu sudjelovati i / ili osmisliti manje (na razini razreda) ili veće projekte (na razinama škole, lokalne zajednice i šire), koji imaju cilj promidžbu socijalno prihvatljivih ponašanja i prevenciju korupcije. Osim nastave, izvannastavnim i izvanškolskim aktivnosti, učenici skupa s nastavnicima mogu **osmisliti, pokrenuti i sudjelovati u inovativnim projektima** razreda, škole i društvene zajednice i / ili izraditi projekt **u suradnji s lokalnom zajednicom, predstavnicima gospodarstva, istraživačkim razvojnim centrima, predstavnicima političke vlasti, civilnim sektorom i ostalima.**

5. KLJUČNE RIJEČI

PODUZETNIŠTVO – ima širok opseg značenja. Kao kod svih termina koji su u širokoj uporabi i naizgled jasni susrećemo u akademskom svijetu i teoriji na brojne kontroverze u njihovom tumačenju. Poduzetništvo se kolokvijalno smatra procesom započinjanja poslovanja; u ekonomiji pojedini autori smatraju poduzetništvo klasičnim menadžerstvom, a drugi vide ovaj koncept kao “sustavno inoviranje sastavljenoga od namjenskoga i organiziranoga traganja za promjenama”.⁸ Kada govorimo o poduzetništvu u izvornom smislu riječi (poduzeti nešto) mislimo na pojedinca jer je poduzetnost, individualna sposobnost ljudi koja se može razvijati obrazovanjem i iskustvenim djelovanjem.

PODUZETNIK kao termin ima podrijetlo u francuskoj riječi „*entrependre*“ što znači **onaj koji poduzima**. Različite definicije, kao glavna obilježja poduzetnika, ističu sklonost ka promjenama, inovativnost, kreativnost i spremnost na rizik: „Poduzetnik traži promjene, odgovara na njih i koristi mogućnosti. Inovacija je specifičan alat poduzetnika stoga efikasan poduzetnik pretvara mogućnosti u resurse.”⁹ U jednoj krajnosti nailazimo na mišljenje kako je poduzetnik sposobna osoba s posebnim talentom i obilježjima koje krase mali broj ljudi. U drugoj krajnosti svatko tko želi raditi sam za sebe, smatra se poduzetnikom.

PODUZETNO DJELOVANJE, u najširem smislu, označuje poduzimanje aktivnosti koje su ciljno orijentirane na stvaranje nove vrijednosti bilo u spoznajnom, socijalnom, ekonomskom ili svakodnevnome životnom kontekstu. Uključuje **inicijativnost** – sposobnost pokretanja sebe i drugih na aktivnost, prepoznavanje mogućnosti u okružju i uporabi tih mogućnosti; **inovativnost** – uvođenje ili uporabu novih ideja i metoda, transformiranje postojećih domena u nove; **proaktivnost** – kreiranje, izazivanje događanja, situacija umjesto reagiranja na situaciju nakon njezine realizacije; djelovanje u isčekivanju, predviđanju budućih potreba, promjena ili problemskih situacija.

OBlici PODUZETNIŠTVA – Različite su podjele oblika poduzetništva. Međutim, tri su osnovna oblika poduzetništva: tradicionalno, korporativno i socijalno. **Tradicionalno poduzetništvo** prakticirano je u mikro, malim i srednjim biznisima koji su organizirani u različitim pravno-organizacijskim oblicima, a čiji je temeljni cilj ostvarenje profita koji pripada vlasnicima kapitala i o čijoj uporabi samostalno odlučuju. **Korporativno poduzetništvo** vezujemo je uz velika poduzeća / korporacije koje žele primijeniti suvremena načela menadžmenta na novi način koji će stvoriti pretpostavke kako kreativni pojedinci sa svojim idejama o novim proizvodima, postupcima i procesima dođu do izražaja. **Socijalno poduzetništvo** predstavlja primjenu poduzetničkih načela u društvenome sektoru u cilju unapređenja kvalitete življenja. Socijalno poduzetništvo, za razliku od prethodna dva, teži istodobno ostvarenju društvenih i financijskih ciljeva.

SOCIJALNO PODUZEĆE jest vrsta poslovanja gdje se ostvarenom zaradom ispunjava određena socijalna misija. Sredstva ostvarena zaradom socijalnoga poduzeća mogu biti uložena u svrhu zapošljavanja ljudi koji teže dolaze do posla, socijalne i medicinske usluge, obrazovanje, zaštita životne sredine ili kulturne aktivnosti u zajednici i sl.

SOCIJALNI PODUZETNIK jest osoba koja prepoznaje društveni problem i koristi poduzetnička načela kako bi kreirao i vodio pothvate s društvenom svrhom.

CJELOŽIVOTNO UČENJE podrazumijeva integraciju formalnoga, neformalnog i informalnog učenja u cilju stjecanja mogućnosti za stalnim unapređenjem kvalitete življenja. Svaka aktivnost učenja koja se poduzima tijekom života poradi unapređenja znanja, vještina i kompetencija u osobnoj, građanskoj, društvenoj i poslovnoj / radnoj sferi. obuhvaća formalno i neformalno obrazovanje, ali i informalno

⁸ Drucker, Peter (1993): *Innovation and Entrepreneurship*

⁹ Drucker, Peter (1964): *Managing for Results*

učenje. Stoga cjeloživotno učenje može imati različite svrhe, kao što su osobno ispunjenje, aktivno građanstvo, socijalna inkluzija i mogućnost zapošljavanja, odnosno prilagodljivost na različite zahtjeve tržišta rada.

FORMALNO OBRAZOVANJE jest učenje usmjereno od nastavnika ili instruktora koje se stječe u obrazovnim ustanovama, a po nastavnim planovima i programima odobrenim od mjerodavnih obrazovnih vlasti.

NEFORMALNO OBRAZOVANJE jest organiziran proces učenja i obrazovanja usmjeren ka usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i sposobnosti po posebnim programima koje izvode organizatori obrazovanja (redovite škole, centri za obuku, kompanije, agencije i sl.).

INFORMALNO UČENJE jest neplanirano učenje i stjecanje znanja svakodnevnim aktivnostima.

INKLUZIVNO OBRAZOVANJE podrazumijeva pravo na obrazovanje svake osobe tijekom života koje će omogućiti maksimalan razvitak individualnih potencijala.

CJELOŽIVOTNI RAZVOJ KARIJERE podrazumijeva kako pojedinac tijekom života promišlja o svome karijernome putu i donosi odluke koje će mu omogućiti raditi poslove u kojima je zadovoljan i produktivan.

KARIJERA (SUVREMENO SHVAĆANJE) – Ranije je smatrano kako karijera započinje prvim poslom, a završava odlaskom u mirovinu. Uspješnim poslovnim ljudima smatrani su samo oni koji su bili zaposleni u prestižnim organizacijama ili institucijama, na visokim pozicijama, s „dobrim“ plaćama i percipirani kao dio elite. Karijera se dovodila u svezu s napredovanjem na hijerarhijskoj ljestvici pa je to bio znak uspjeha i uspješne karijere. Danas shvaćanje karijere je promjenjeno u određenoj mjeri. Karijera je danas dinamičnija i ne obuhvaća samo posao i novac, već i učenje, obitelj, slobodno vrijeme. Karijera više nije pravocrtni proces (osoba se zaposli, radi, ode u mirovinu i završava karijeru), već cjeloživotni proces koji počinje školovanjem (kad pojedinac postaje svjestan svijeta koji ga okružuje, svojih želja i interesa) i traje do kraja aktivnoga života. Obuhvaća sve aktivnosti, školovanje, tečajeve, obuke, volonterske aktivnosti, prakse, hobije, pa čak i ono što se uči kroz iskustvo – kod kuće, u obitelji, s prijateljima i sl. Uspjeh jest ono što svakoj pojedinačnoj osobi pruža osobnu i profesionalnu satisfakciju. Prema tomu, karijeru imaju svi koji su zadovoljni sobom, svojim poslom i životom i ona nije vezana samo uz vertikalno napredovanje.

KARIJERNO VOĐENJE I SAVJETOVANJE predstavlja niz aktivnosti koje osposobljavaju pojedince bilo kojeg uzrasta, u bilo kojem trenutku njihovih života, identificiraju osobne sposobnosti, kompetencije i interese, donose odluke o njihovom obrazovanju, osposobljavanju i profesiji, te upravljaju svojim životima u oblasti učenja i rada, kao i u drugim oblastima u kojima stječu i primjenjuju sposobnosti i kompetencije.

KARIJERNO INFORMIRANJE – dio karijernoga savjetovanja usmjereno je na pružanje informacija potrebitih za planiranje, postizanje i održavanje zaposlenosti i volontiranja. Uključuje i informacije o zanimanjima, vještinama, karijernim putovima (putovima u realizaciji karijere), trendovima i stanju na tržištu rada, obrazovnim programima i mogućnostima, obrazovnim institucijama (svih vrsta – formalne, neformalne prirode), vladinim i nevladinim programima i uslugama i perspektivama poslova. Pobrojane informacije smatraju se kamenom temeljcem karijernoga vođenja.

KARIJERNO SAVJETOVANJE (užestručna aktivnost) pomaže pojedincima u razumijevanju osobnih ciljeva i aspiracija i osobnoga identiteta uz pomoć karijernih savjetnika donoseći odluke temeljene na informacijama i posvećivanje aktivnostima i upravljanje planiranim ili neplaniranim promjenama u karijeri.

OBRAZOVANJE ZA KARIJERU – za razliku od karijernoga savjetovanja koje podrazumijeva rad s karijernim savjetnicima, obrazovanje za karijeru promovira razumijevanje svijeta rada unutar nastavnih planova i programa rada. Može biti realizirano u različitim oblicima u okviru nastavnoga procesa koje nastavnici izravno integiraju u predmetne oblasti ili stjecanjem određenih vještina potrebitih za zapošljavanje kao posebnog segmenta obrazovnoga rada uključenoga u nastavne planove i programe. Posebne vještine zapošljavanja mogu obuhvatiti stjecanje vještina upravljanja karijerom, prijelaz iz škole u oblast rada i sl. Aktivnosti koje obuhvaćaju karijeru informiranje i karijeru savjetovanje mogu biti integrirane u nastavne predmete unutar nastavnih planova i programa u školi ili mogu biti realizirani kao zasebne skupne aktivnosti za učenike.

KORUPCIJA – po Građanskopravnoj konvenciji o korupciji (Strazburg, 1999, čl. 2), korupcija podrazumijeva traženje, nuđenje, davanje ili primanje, izravno ili neizravno, mita ili bilo koje druge nezakonite koristi ili stavljanje toga u izgled, koje izopačuje propisano izvođenje neke dužnosti ili ponašanja koje se zahtijeva od primatelja mita, nezakonite koristi, ili osobe kojoj se stavlja u izgled. Korupcija se u obrazovanju može definirati kao “sustavno korištenje javnoga djelovanja zarad privatnih interesa, što ima za posljedicu značajno narušavanje pristupa obrazovanju, kvaliteti i jednakosti svih uključenih u obrazovnom sustavu” (Hallack & Poisson, 2001).

SUKOB INTERESA postoji¹⁰ u situacijama u kojima izabrani dužnosnici, nositelji izvršnih funkcija i savjetnici, imaju privatni interes koji utječe ili može utjecati na zakonitost, otvorenost, objektivnost i nepristranost u obavljanju javne funkcije (primjere vidjeti na str. 3, “*Kratko o korupciji, primjeri*”).

POKLONOM¹¹ se smatra poklon u svezi s obavljanjem javne funkcije, a podrazumijeva: stvari, prava, usluge bez naknade, te neku drugu korist danu ili obećanu izabranom dužnosniku, nositelju izvršne funkcije i savjetniku, na primjer ugostiteljsku uslugu, uslugu noćenja, oprost duga ili obveze, putni trošak ili sličnu uslugu, ulaznicu, umjetnički predmet, suvenir, osiguranje ili sličnu uslugu, medicinsku ili sličnu uslugu, koju izabrani dužnosnik, nositelj izvršne funkcije i savjetnik nije osobno platio po tržišnoj cijeni. Poklon u vrijednosti do 200 KM izabrani dužnosnici, nositelji izvršne funkcije i savjetnici mogu zadržati i ne trebaju ga prijaviti. Poklone iznad vrijednosti 200 KM izabrani dužnosnici, nositelji izvršne funkcije i savjetnici ne smiju zadržati, već su ih obvezatni prijaviti i predati institucijama vlasti koje su ih izabrale ili imenovala i u čije ime obnašaju povjerenu javnu funkciju. Izabrani dužnosnik, nositelj izvršne funkcije i savjetnik, ne smije primiti novac, ček ili drugi vrijednosni papir, bez obzira na iznos.

¹⁰ Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj: 16/02, 14/03, 12/04 i 63/08, 8/12)

¹¹ Priručnik iz oblasti Zakona o sukobu interesa (2010) priredili: Mile Kudić, član Središnjega izbornog povjerenstva BiH, Tihomir Vujičić, član Središnjeg izbornog povjerenstva BiH, Danka Polovina-Mandić, šefica Odsjeka za provedbu Zakona o sukobu interesa 2010. godine, sukladno sporazumu s OSCE-om zahvaljujući sredstvima USAID-a.

LITERATURA

- Đokić, Z., Šćekić, A. (2004): Korupcija kao teški oblik kriminala, Teški oblici kriminala, Zbornik radova, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Viša škola unutrašnjih poslova, XVI, 8-12.
- Getoš, A.M., Čupić, Z., Mihaljević, P. (2011): Analiza koncepta 'Edukacijom protiv korupcije' na primjeru praktičnih iskustava s 'antikorupcijskog sata', Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 2 (1), 99-119.
- Keen, E. (2000): Fighting Corruption Through Education, Budapest: COLPI, HREA.
- Korać, H. (2014): Organizovani kriminalitet, Travnik: UNT.
- Građanskopravna konvencija o korupciji, Strazburg, 1999.
- Korać, H., Begović, A. (2009): Nedopušteno stanje korupcije, Korupcija i pranje novca (uzročnici, otkrivanje i prevencija), Zbornik radova Internacionalne asocijacije kriminalista, Sarajevo, 181-189.
- Pope, Jeremy (2000): TI Source Book 2000. Confronting Corruption: The Elements of a National Integrity System, Berlin: Transparency International.
- Lilić J., Marković M., Svetozarević M., Kitanović M., Đorđević B., Kljajić T., Manić Radoičić J., Đurović A. **Karijerno vođenje i savetovanje – priručnik za nastavnike srednjih škola**, Fondacija Tempus – Euroguidance centar i Beogradska otvorena škola, Beograd, 2014.
- **Preporuke za razvoj programa karijernog vođenja i savetovanja u srednjim školama**, Centar za vođenje i savetovanje - Beogradska otvorena škola, Beograd, 2013.
- Institut otvoreno društvo Hrvatska, **Usredotoči se na budućnost, priručnik za profesore**, Društvo za istraživanje i razvoj ljudskih potencijala, Razbor, Zagreb, 1999.
- Dr. sc. Husremović Dž., Lepić S., Chambers M., Zirojević-Bužo M. **Program upravljanja karijerom, Priručnik za nastavno osoblje**, Projekat zapošljavanja mladih (YEP), uz podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC), GOPA mbH Bad Homburg, predstavništvo za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2014.
- **Profesionalna orijentacija – Pet koraka do odluke o školi i zanimanju, Priručnik za trenere**, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit GmbH (GTZ), Ured za BiH i Hrvatsku

PRILOG

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za kroskurikularno i međupredmetno područje definirana na ishodima učenja

Oblast 1: POJEDINAC I DRUŠTVENA ODGOVORNOST				
Komponenta 1: Poduzetništvo				
Ishodi učenja:				
1. Istražuje poduzetno djelovanje u različitim aspektima života.				
2. Analizira oblike i procese u poduzetništvu.				
3. Procjenjuje i predlaže svojstva poduzetnoga djelovanja u različitim kontekstima učenja i života.				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
Kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	Kraj 3. razreda (8/9 god.)	Kraj 6. razreda (11/12 god.)	Kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	Kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1a. Imenuje svoja interesovanja. 1b. Prepoznaje situacije koje su realizirane na temelju njegove ideje.	1a. Opisuje poduzetno djelovanje u neposrednom okruženju (npr., učionici i školi).	1a. Objašnjava poduzetno djelovanje osoba iz neposrednogA okruženja.	1a. Objašnjava razliku između pojmova poduzetnik i djelovati poduzetnički.	1a. Analizira različite oblike poduzetnogA djelovanja u odnosu na osobne i društvene ciljeve. 1b. Procjenjuje resurse za poduzetno djelovanje kako bi donio odluke u različitim situacijama. 1c. Povezuje poduzetno djelovanje s razvitkom pojedinca i društva.
				1d. Prepoznaje poduzetnički potencijal u sebi, te razvija vještine poduzetnogA djelovanja.

<p>2a. Opisuje zanimanja osoba iz neposrednoga okružja.</p>	<p>2a. Prepoznaje faze realizacije ideje. 2b. Imenuje oblike poduzetništva (zanati, udruge, javne ustanove, poduzeća...).</p> <p>2c. Razlikuje što je račun i priznanica. 2d. Razlikuje proizvod i uslugu na jednostavnom primjeru.</p>	<p>2a. Predstavlja svoju poduzetničku ideju kroz faze realizacije ideje u djelo. 2b. Razlikuje oblike poduzetništva (zanati, udruge, kompanije, vladin, nevladin sektor, profitni, neprofitni sektor, zadruga - tradicionalno, korporativno i socijalno poduzetništvo).</p> <p>2c. Opisuje pojmove prihod i troškovi. 2d. Identificira koristi od volonterskog rada za pojedinca i za društvo. 2e. Daje primjere ljudi s ulogama proizvođača, pružatelja usluga i potrošača.</p>	<p>2a. Koristi komponente projekta za realizaciju ideje. 2b. Objašnjava kako se osiguravaju resursi i upravlja resursima. 2c. Odabire volonterske aktivnosti sukladno interesima i potrebama. 2d. Procjenjuje dobit u odnosu na uložene resurse i troškove.</p>	<p>2a. Razrađuje komponente projektnoga ciklusa (osmišlja ideju, procjenjuje mogućnosti realizacije, izrađuje projekt). 2b. Odabire zainteresirane strane i prezentira projekt. 2c. Daje kritički osvrt za unapređenje projekata drugih osoba. 2d. Objašnjava korake u započinjanju poslovnih tvrtki i socijalnih poduzeća. 2e. Koristi načela volonterizma kao potencijal za razvitak poduzetničkoga djelovanja i zapošljavanja. 2f. Razlikuje financijske dokumente i financijske institucije. 2g. Razlikuje proizvode i usluge koji su u ponudi i potražnji na lokalnoj, državnoj i regionalnoj razini. 2h. Povezuje pojmove prihoda i rashoda s fazama realizacije ideje.</p> <p>1d. Objašnjava važnost sporednih efekata proizvodnje i važnost održivoga razvitka (misli zeleno).</p>
---	---	---	--	--

<p>3a. Opisuje individualno djelovanje i djelovanje u skupini;</p>	<p>3a. Usklađuje svoje djelovanje sa djelovanjem skupine;</p> <p>3b. Opisuje načine potpore drugima tijekom aktivnosti;</p> <p>3c. Opisuje prihvatljivo ponašanje u odnosu na javna dobra;</p> <p>3d. Završava zadatke u vremenskom okviru.</p>	<p>3a. Pojašnjava svoju ulogu i važnost u timu, i ulogu i važnost drugih članova.</p> <p>3b. Odabire individualno ili timsko djelovanje sukladno situaciji.</p> <p>3c. Procjenjuje posljedice svojih odluka i aktivnosti.</p> <p>3d. Obrazlaže svoj stav i dovodi u vezu s mišljenjem drugih.</p> <p>3f. Planira aktivnosti samostalno i u skupini / timu.</p> <p>3g. Uspoređuje rezultate svoga rada i rada drugih.</p> <p>3h. Predlaže rješenja problema.</p>	<p>3a. Usklađuje svoje ciljeve s ciljevima tima.</p> <p>3b. Analizira učinak individualnoga i timskoga rada kako bi motivirao sebe i druge u ostvarivanju ciljeva.</p> <p>3c. Kritički procjenjuje inovacije i promjene.</p> <p>3d. Ilustrira rješenja ideja samostalno i u saradnji s drugima.</p> <p>3e. Objasnjava javna dobra (daje primjere o važnosti i ulozi javnih dobara i čimbenika koji utječu na javna dobra).</p>	<p>3a. Procjenjuje svoju ulogu u timu i djeluje sukladno njoj.</p> <p>3b. Daje kritički osvrt na svoje potencijale i potencijale tima.</p> <p>3c. Procjenjuje posvećenost svojim namjerama (učenje putom pokušaja i pogreške).</p> <p>3e. Pokreće aktivnosti na razini razreda, škole i na razini zajednice.</p> <p>3f. Koristi metode i tehnike kako bi rukovodio, organizirao i proveo specifičan projekt samostalno i u timu.</p> <p>3g. Argumentira svoje potencijale (socijalne vještine, prethodna znanja) i mogućnosti primjene;</p> <p>3h. Iznosi i obrazlaže mišljenja o etičkim pitanjima koja se odnose na različite vrste aktivnosti.</p>
--	---	---	--	---

Komponenta 2: Karijerna orijentacija				
1. Procjenjuje vlastite interese i vrijednosti, svoje snage i sposobnosti i formuliira životne uloge u kontekstu individualnog a iskustva. 2. Kritički procjenjuje odnos između vlastitih karakteristika, svijeta obrazovanja i svijeta rada. 3. Analizira važnost donošenja odluka i posljedica izbora u svim pogledima života. 4. Koristi konstruktivne načine upravljanja promjenama i strategijama.				
Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:				
Kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	Kraj 3. razreda (8/9 god.)	Kraj 6. razreda (11/12 god.)	Kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	Kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1a. Opisuje aktivnosti za koje iskazuje interes. 1b. Nabroja nekoliko zanimanja iz neposrednog okružja. 1c. Prepoznaje karakteristike zanimanja.	1a. Objašnjava zanimanja iz okružja. 1b. Razlikuje karakteristike zanimanja. 1c. Povezuje svoj interes sa karakteristikama zanimanja.	1a. Opisuje svoje snage i sposobnosti, kao i svoje interese. 1b. Objašnjava životne uloge.	1a. Opisuje vlastita znanja, vještine i stavove koji su važni za odabir nastavka školovanja, kao i za izlazak na tržište rada.	1a. Daje prioritet kompetencijama važnim za razvitak karijere.
2a. Pokazuje pozitivan stav o školovanju(???)	2a. Objašnjava odnos vlastitih karakteristika (uloženog truda, znatiželje) i postignutih rezultata.	2a. Povezuje interese, kao i potrebna znanja i vještine sa skupinama zanimanja.	2a. Donosi odluku o nastavku školovanja utemeljenu na procjeni odnosa vlastitih karakteristika i karakteristika škole, kao i potreba tržišta rada. 2b. Objašnjava važnost obrazovanja koje pojedinac stječe vlastitim radom, komunikacijom, čitanjem, razvijanjem vještina, iskustva i znanja.	2a. Donosi odluku o karijernom putu utemeljenu na procjeni odnosa svojih karakteristika i karakteristika svijeta obrazovanja i rada. 2b. Procjenjuje važnost učenja tijekom života i svojih aktivnosti u cilju unapređenja znanja, vještina i sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive.

3a. Prepoznaje kako se odluke i za njih vezana ponašanja odražavaju na donositelja odluke i na okružje.	3a. Daje primjer povezanosti odluke s njezinim posljedicama.	3a. Daje primjer kompleksnosti odnosa odluka i posljedica. 3b. Prepoznaje važnost donošenja odluka za nastavak školovanja i svijeta rada.	3a. Analizira prednosti i nedostatke alternativa u odabiru srednje škole i svijeta rada. 3b. Procjenjuje kako različiti čimbenici utječu na donošenje odluka u odabiru zanimanja i izlaska na tržište rada.	3a. Procjenjuje prednosti i nedostatke alternativnih karijernih putova. 3b. Procjenjuje kako različiti čimbenici mogu utjecati na donošenje karijernih odluka.
NP	NP	4a. Uspoređuje različite strategije upravljanja promjenama u neposrednom okružju.	4a. Planira korake u prilagođavanju na nastavak odgojno-obrazovnoga procesa u srednjoj školi.	4a. Provodi strategije upravljanja promjenama u razvitku karijere.

Komponenta 3: Antikorupcija

Ishodi učenja:

1. Kritički procjenjuje odnose između koruptivnih ponašanja i društvenoga razvitka.
2. Kritički procjenjuje odnose između individualnih karakteristika, konteksta i koruptivnih ponašanja.
3. Osmišlja osobni angažman u borbi protiv korupcije.

Pokazatelji područja vještina sukladno uzrastu za:

Kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja (5/6 god.)	Kraj 3. razreda (8/9 god.)	Kraj 6. razreda (11/12 god.)	Kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	Kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1. Prepoznaje ispravna i pravedna ponašanja u neposrednom okružju.	1. Objašnjava primjere ispravnih i pravednih ponašanja u neposrednom okružju.	1. Opisuje elemente koruptivnih ponašanja u neposrednom okružju.	1. Objašnjava pojam korupcije, njezine pojave i posljedice u svim aspektima života.	1a. Analizira poveznice između sadržaja, konteksta i koruptivnih ponašanja. 1b. Opisuje ponašanja koja su kroz povijest bila neprihvatljiva, kažnjiva, a više nisu, i obratno. 1c. Određuje ponašanja koja su bila kažnjiva na određenim prostorima, a na drugim nisu.

2. Prepoznaje primjere vlastitih ispravnih i pravednih ponašanja.	2. Pokazuje odgovorno i etično ponašanje u školskim i izvanškolskim aktivnostima.	2. Objašnjava važnost poštivanja pisanih i nepisanih pravila i normi u zajednici.	2. Povezuje odgovorno ponašanje pojedinca i razvitak društva.	2. Procjenjuje kako različiti konteksti utječu na percepciju korupcije i koruptivno ponašanje.
3. Prepoznaje aktivnosti koje promoviraju socijalno prihvatljiva ponašanja.	3. Povezuje svoje djelovanje sa školskim aktivnostima koje promoviraju socijalno prihvatljiva ponašanja.	3. Provođi školske i izvanškolske aktivnosti koje imaju cilj prevenciju korupcije.	3. Konstruira manje projekte koji imaju cilj prevenciju korupcije.	3. Izrađuje projekte koji imaju cilj borbu protiv korupcije.

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO,
OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Nakladnik:

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Za nakladnika:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Lektura:

Lejla Veiz

DTP:

APOSO